

RAAP-RAPPORT 5518

Archeologie in de gemeente Oudewater

Actualisatie van de archeologische waarden-,
verwachtingen- en beleidskaart

Archeologie | Cultuurhistorie | Erfgoed

Colofon

Opdrachtgever: gemeente Oudewater

Titel: Archeologie in de gemeente Oudewater; Actualisatie van de archeologische waarden-, verwachtingen- en beleidskaart

Versie: 17-06-2022

Auteur: ir. E.H. Boshoven, D. Peeters MA, M. IJsselstijn MA

Projectcode: OUDE

Bestandsnaam: RAAPrap_5518_OUDE_20220617

ISSN: 0925-6229

RAAP

Leeuwenveldseweg 5b

1382 LV Weesp

Postbus 5069

1380 GB Weesp

Telefoon: 0294-491 500

E-mail: raap@raap.nl

Website: www.raap.nl

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2022

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

In opdracht van de gemeente Oudewater heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau in het najaar van 2021 en winter van 2022 een actualisatie doorgevoerd van de gemeentelijke archeologiekarten uit 2015. Het gaat hierbij om het bijwerken van de bestaande kaartgrenzen alsmede het bijwerken van de achterliggende databestanden met nieuwe/aanvullende archeologische en landschappelijke (geomorfologische) gegevens en inzichten. Een belangrijk onderdeel van de actualisatie was de bestudering van het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) waarmee de begrenzing van de diverse stroomgordels en crevasses kon worden verfijnd en aangevuld. Ook is uitgebreid aandacht besteed aan locaties met bodemverstoringen.

In 2021 is voor de gemeente een inventarisatie naar Ontploffbare Oorlogsresten (OO) uitgevoerd door IDDS en resulterend in een bodembelastingkaart. De resultaten van die inventarisatie zijn eveneens gebruikt om een WOII-kaartlaag toe te voegen aan de archeologische kaarten.

Bestudering van diverse historische kaarten, uitgevoerd archeologisch onderzoek (en ook het AHN) heeft meer informatie over de bewoningslinten in de gemeente opgeleverd en ook zijn de archeologisch relevante watergebieden op de kaarten weergegeven.

Dit alles heeft geresulteerd in drie kaartbijlagen, te weten een aardkundige kaart, een archeologische waarden- en verwachtingenkaart en beleidskaart. Deze rapportage betreft een toelichting op de methode, de wijzigingen ten aanzien van de vorige kaart (uit 2015) en een toelichting op de diverse beleidscategorieën.

Inhoud

Samenvatting	3
Inhoud	4
1 Inleiding	5
1.1 Kader en doelstelling	5
1.2 Onderzoeksoptzet, leeswijzer en richtlijnen	5
2 Methoden en bronnen	7
2.1 Analyse van de archeologisch-landschappelijke context	7
2.2 Bronnen en methoden	7
2.3 Inventarisatie van bodemverstoringen	15
2.4 Structuur digitale kaartbestanden (GIS)	16
3 Actualisatie van het archeologisch verwachtingsmodel	17
3.1 Inleiding	17
3.2 Detaillering van de stroomgordels	17
3.3 Conflictarcheologie	23
3.4 Bewoningslinten	23
3.5 Bodemverstoringen	26
3.6 Watergebieden	26
4 Actualisatie archeologiebeleid	27
4.1 Inleiding	27
4.2 Erfgoedwet, Besluit Erfgoedwet Archeologie, Omgevingswet	27
4.3 Van verwachtingskaart naar beleidskaart	30
4.4 De archeologische beleidscategorieën	31
4.5 Archeologisch onderzoek(straject)	34
5 Toelichting op de kaartproducten	35
5.1 Algemeen	35
5.2 De aardkundige kaart	35
5.3 De archeologische waarden- en verwachtingenkaart	36
5.4 Archeologische beleidskaart	37
Literatuur	40
Overzicht van figuren, tabellen, bijlagen en appendices	41

1 Inleiding

1.1 Kader en doelstelling

Archeologie, cultuurlandschap en gebouwde monumenten spelen een steeds grotere rol bij ruimtelijke ontwikkelingen. Opgraven of inpassen van archeologische vindplaatsen, het historisch cultuurlandschap als creatieve input voor ontwerp, bescherming en herbestemming van bouwkundig erfgoed: het zijn allemaal manieren waarop bewust aandacht wordt besteed aan de boven- en ondergrondse historische kwaliteiten van een gebied. Het zichtbaar en beleefbaar maken van cultuurhistorie kan een gebied een eigen identiteit geven. Daardoor wordt niet alleen de intrinsieke waarde voor de lokale bevolking verhoogd, maar ontstaan ook economische kansen. Een voorbeeld daarvan is een historische dorpskern, maar het geldt ook voor landelijke gebieden waar bijvoorbeeld fietsrecreanten op afkomen. Een zorgvuldige omgang met cultuurhistorie en benutting van historische kwaliteiten kan dus economisch lonend zijn, zo is uit onderzoek gebleken.

De bestaande archeologische beleidskaart van de gemeente Oudewater dateert uit 2015¹. In de bijbehorende rapportage is uitgebreid ingegaan op beleidsaspecten, het fysisch-geografisch landschap, de archeologische vindplaatsen en bewoningsgeschiedenis en op de samengestelde verwachtingskaart zelf.

Omdat (zeker de laatste jaren) het aantal archeologische onderzoeken landelijk enorm is gestegen, is het zaak om de archeologische vindplaatsen- en verwachtingskaart periodiek te laten actualiseren. In opdracht van de gemeente Oudewater heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau in het najaar van 2021 en winter van 2022 een actualisatie doorgevoerd van de gemeentelijke archeologiekaarten. Het gaat hierbij om het bijwerken van de bestaande kaartgrenzen alsmede het bijwerken van de achterliggende databestanden met nieuwe/aanvullende archeologische en landschappelijke (geomorfologische) gegevens en inzichten, het toevoegen van informatie over bodemverstoringen, het herzien van de verwachting voor watergebieden en het aanpassen van de beleidskaart.

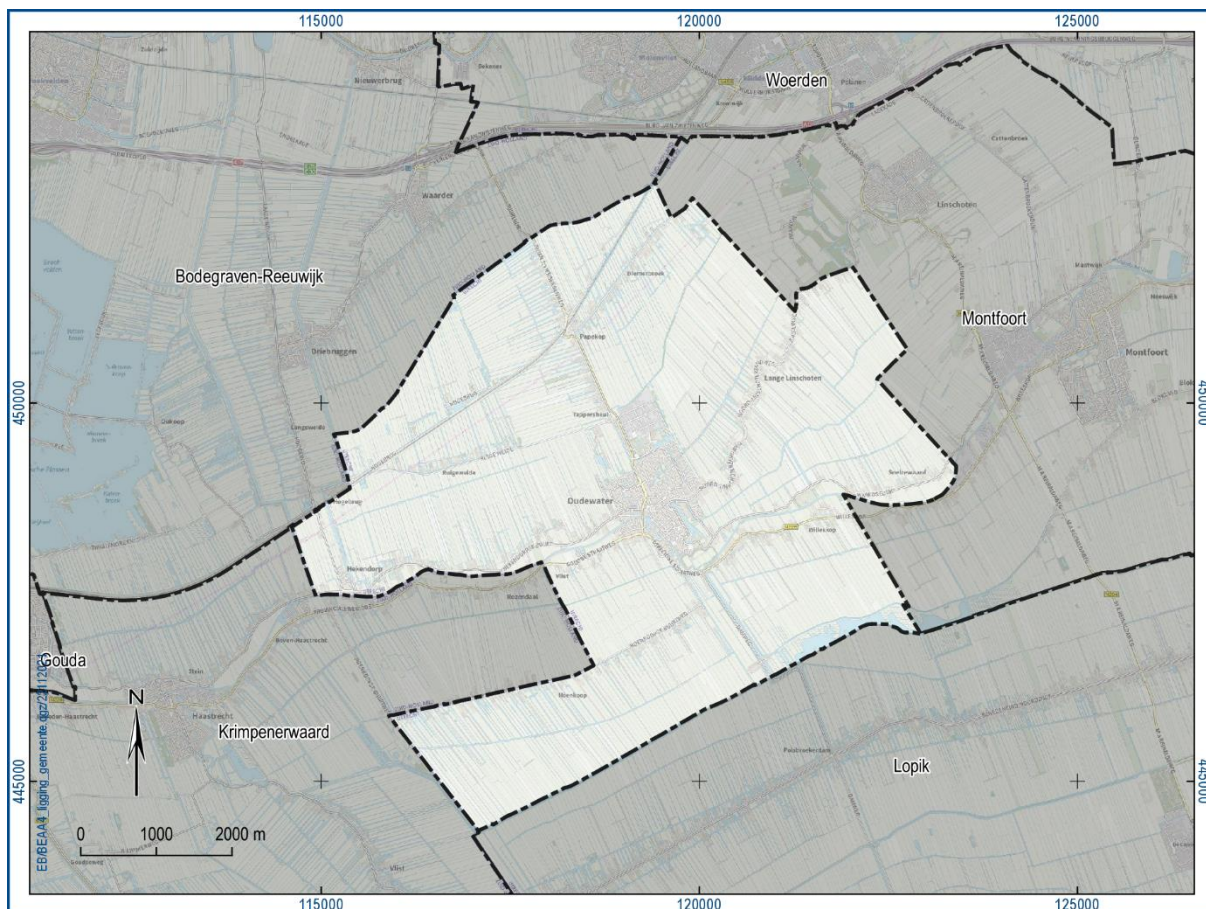
Daarbovenop heeft de actualisatie vanuit een bredere cultuurhistorische en ruimtelijke analyse plaatsgevonden ten opzichte van de inventarisaties uit 2015. Zo is er onderzoek gedaan naar historische nederzittingslocaties vanwege de belangrijke leemte in de bestaande archeologische registraties ten aanzien van de locatie van nederzittingsresten uit de Middeleeuwen en de (vroeg) Nieuwe tijd.

1.2 Onderzoeksopzet, leeswijzer en richtlijnen

De actualisatie van de kaarten heeft betrekking op het aardkundige, archeologische, historisch-bouwkundige en historisch-stedenbouwkundige erfgoed op het grondgebied van de gemeente Oudewater (figuur 1). Gestreefd is naar een naadloze inhoudelijke en ruimtelijke aansluiting van de archeologische waarden- en verwachtingskaarten met de buurgemeenten, maar aangezien de kaarten van de meeste buurgemeenten al zeker tien jaar oud zijn bevatten deze nog niet de laatste ondergrond- en verwachtingsmodellen en is een naadloze aansluiting niet altijd mogelijk. De resultaten

¹ Van den Ende, 2015

van de actualisatie en inventarisatie van WOII-gerelateerde archeologie zijn geïntegreerd in de nieuwe gemeentelijke archeologiekaarten (kaartbijlagen 1, 2 en 3).

Figuur 1. Ligging van de gemeente Oudewater.

In hoofdstuk 2 worden de gebruikte bronnen genoemd en de methoden behandeld. In hoofdstuk 3 volgt de inhoudelijke verantwoording. De geactualiseerde kaarten zijn bijgevoegd als kaartbijlage 1 (kaart met landschappelijke ondergrond en archeologische vindplaatslocaties, schaal 1:10.000; afgebeeld op schaal 1:12.000), kaartbijlage 2 (archeologische waarden- en verwachtingenkaart; schaal 1:10.000; afgebeeld op schaal 1:12.000) en kaartbijlage 3 (archeologische beleidskaart, schaal 1:10.000; afgebeeld op schaal 1:12.000). Op deze beleidskaart zijn de in hoofdstuk 3 onderbouwde archeologische vindplaatsen en verwachtingen op dusdanige wijze beleidsmatig ‘vertaald’ dat ze bij de herziening en actualisatie van de bestemmingsplannen en het overige ruimtelijke beleid van de gemeente Oudewater kunnen worden opgenomen en als basis kunnen dienen bij de gemeentelijke vergunningverlening (archeologische onderzoeksverplichting).

Het samenstellen van de archeologische waarden- en verwachtingenkaart is uitgevoerd volgens de normen van de archeologische beroepsgroep (zie artikel 24 van het Besluit archeologische monumentenzorg). Het uitgevoerde onderzoek bestond uit een bureauonderzoek. Er is geen veldonderzoek uitgevoerd. De Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), beheerd door de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB; www.sikb.nl), geldt in de praktijk als richtsnoer. De praktische uitvoering van het onderzoek voldoet aan de normen opgesteld in het Handboek ROB-specificaties van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek.

2 Methoden en bronnen

2.1 Analyse van de archeologisch-landschappelijke context

De archeologische waarden- en verwachtingenkaart voor de gemeente Oudewater is niet alleen gebaseerd op een analyse van bekende archeologische en historische vindplaatsen en terreinen, maar in nog hogere mate op de fysiek-landschappelijke en bodemkundige context van het gemeentelijk grondgebied. In de archeologische studie die van het gemeentelijk grondgebied is gemaakt, kunnen op grond van de ondiepe geologie, de terreinkenmerken en de bodemgesteldheid namelijk verschillende landschappen worden onderscheiden die ieder eigen ontwikkelingen en bewoningsmogelijkheden hebben gekend. Juist door analyse van deze bewoningsmogelijkheden en ontwikkelingen door de tijd heen kan een verwachtingsmodel worden opgesteld.

2.2 Bronnen en methoden

2.2.1 Landschappelijke-bodemkundige gegevens

De actualisatie van de bestaande kaart en het onderliggende verwachtingsmodel voor de ondergrond betreft het bijwerken van het bestaande verwachtingsmodel aan de hand van een aantal (nieuwe) gegevensbronnen:

1. De nieuwe paleogeografische kaart voor het rivierengebied.² Deze kaart diende ook als basis voor de laatste versie van de gemeentelijke verwachtingskaart (2015).
2. De studie naar oeverwalcomplexen langs de (vroegere) Rijntakken.³
3. Actueel Hoogtebestand Nederland (0,5 m grid; AHN4).
4. Onderzoeksresultaten van uitgevoerd archeologisch (voor)onderzoek.
5. Bodemkaart Lopikerwaard (Stiboka, 1968-1969).
6. DINOloket.
7. RAF luchtfoto's.
8. De kaartlaag 'Huidige toestand van het Pleistocene oppervlak (in meter t.o.v. NAP)', ook bekend als 'Top Pleistoceen met geulen' (Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed; <https://services.rce.geovoorziening.nl/toppleistoceen/wfs?>).⁴

Voor de nieuwe kaart zijn de begrenzingen en kaartclassificaties van de verwachtingskaart uit 2015 als uitgangspunt genomen en is het ondergrondmodel geactualiseerd aan de hand van de hierboven genoemde bronnen.

De informatie, die in het ondergrondmodel is opgenomen, is in tabel 1 gespecificeerd.

² Cohen, K., E. Stouthamer, H.J. Pierik & A. Geurts, 2012. Rhine-Meuse Delta Studies. Digital Basemap for Delta Evolution and Palaeogeography. Departement Fysische Geografie, Universiteit Utrecht.

³ Pierik, H.J., 2017. Geomorphological reconstructions of the natural levee landscape in the first millennium AD of the Rhine-Meuse delta, the Netherlands. DANS dataset.

⁴ Op basis van deze kaart is sprake van een vrij gradueel verloop van het Pleistoceen oppervlak in de gemeente, waarbij er geen aanwijzingen zijn voor zandopduikingen, zoals rivierduinen. Het dekzand is in de noordoostelijke hoek van de gemeente het hoogst gelegen (top tussen 6 en 8 m –NAP) en duikt richting het zuidwesten achtereenvolgens naar 8-10 m –NAP, 10-12 m –NAP en in de zuidwestelijke punt van de gemeente naar 12-14 m –NAP.

Veld	Opmerking
Ondergrond	Beschrijving van ondergrondtype en benoeming stroomgordel
DiepteCm	Verwachte diepteligging van archeologisch relevante niveaus in cm - mv op basis van het hoogste voorkomen van (oever)afzettingen in de gemeente Oudewater. In het geval dat meerdere niveaus boven elkaar gelegen zijn, is het hoogste niveau hier gespecificeerd. In de enkele gevallen dat binnen de gemeentegrenzen onvoldoende informatie beschikbaar was met betrekking tot de verwachte diepteligging, zijn bronnen van buiten de gemeente gebruikt
Datering	Datering van betreffende archeologisch relevante niveaus
Toelichting	Eventuele toelichting
Bron	Bron(nen) waarop de begrenzing is gebaseerd
Bron_Diept	Bron(nen) waarop de diepteligging is gebaseerd
Verwachtin	Archeologische verwachting
VerwPeri	Archeologische periode(n) waarvoor de verwachting geldig is

Tabel 1. Tabelstructuur van het basisbestand OUDE_oudergrond..

2.2.2 Archeologische vondstlocaties/vindplaatsen

Algemeen

Archeologische vindplaatsen zijn (punt)locaties waar (in het verleden) vondsten/waarnemingen zijn gedaan die van archeologisch belang zijn en die het mogelijk maken bepaalde uitspraken te doen over de archeologische betekenis van een locatie. Veelal betreft het een locatie waar antropogene grondsporen en al dan niet in los verband voorkomende materiële resten, zoals aardewerk, vuursteenartefacten of organische artefacten voorkomen. De aard, ouderdom, verspreiding, gaafheid en conservering hiervan kunnen worden benut om de aan- of afwezigheid van vergelijkbare maar nog onbekende resten elders in het landschap (tot op zekere hoogte) te voorspellen. Veel archeologische waarnemingen uit het verleden staan geregistreerd in een landelijke database: ARCHIS3, de nationale archeologische databank van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Buiten deze registraties zijn echter nog veel meer waarnemingen bekend en al dan niet opgenomen in collecties van heemkundeverenigingen. Ook historische bronnen zijn een waardevolle bron van informatie. Op dit moment is het, gezien het huidige maatschappelijke gezichtspunt ten aanzien van de omgang met materieel erfgoed, vanzelfsprekend om ook deze bronnen te gebruiken bij het opstellen van een verwachting ten aanzien van cultuurhistorisch erfgoed (zie verder § 2.2.3).

ARCHIS-waarnemingen

Belangrijkste uitgangspunt voor de archeologische inventarisatie zijn de in ARCHIS3 aangemelde onderzoeken en waarnemingen (<https://zoeken.cultureelerfgoed.nl/>). Elk in Nederland uit te voeren archeologisch onderzoek wordt in dit systeem onder een unieke numerieke code, het ARCHIS-zaakidentificatienummer (of CIS-code) aangemeld. Tot deze registratie horen ook geografische (toponiem, locatie, omvang) en andere administratieve gegevens (uitvoerder, opdrachtgever, aanleiding). Eventueel aangetroffen archeologische resten (individuele vondsten, complextypen, etc.) worden in ARCHIS3 eveneens geregistreerd onder hetzelfde zaakidentificatienummer. Omdat in de door de gemeente ontvangen GIS-gegevens van de kaart uit 2015 de attributgegevens ontbreken is er voor gekozen een nieuwe dataset met archeologische vondstlocaties op te bouwen. In ARCHIS staan 319 waarnemingen geregistreerd en deze kunnen worden samengevoegd tot 51 vondstlocaties,

waarvan 40 vondstlocaties uit de kern van Oudewater en 11 vondstlocaties buiten de historische kern. Zie bijlage 33 voor de catalogus met vindplaatsen.

Overige archeologische waarnemingen/vondstlocaties

Per e-mail is op 15 november contact gezocht met dhr. Haars, een amateurarcheoloog uit Oudewater, dhr. C. Haars. Met hem zijn enkele e-mails uitgewisseld over een potentiële locatie van een voorganger van Huis Te Vliet, maar waar op basis van het combineren van bronnen als het AHN, stroomgordelkaart en historische bronnen sprake lijkt te zijn van crevasse-afzettingen.

Portable Antiquities of the Netherlands

De archeologische vondstlocaties die geregistreerd staan in PAN (Portable Antiquities of the Netherlands) mogen (vanwege afspraken van PAN met de metaaldetectoramateurs) niet op de kaart worden weergegeven. Binnen de gemeente Oudewater zijn momenteel 45 vondsten geregistreerd in PAN.⁵ De gegevens in deze database zijn gebruikt om het archeologisch verwachtingsmodel te toetsen. Indien nodig is het ondergrondmodel aangepast, dan wel de begrenzing van historische dorpskernen of oude woongronden.

De 45 vondsten hebben betrekking op 9 locaties, waarvan 3 locaties (met 39 vondsten) in de historische kern van Oudewater. De overige vondsten betroffen losse vondsten die zijn aangetroffen bij metaaldetectie en van één vondst, een Romeinse *sestertius*, is aangegeven dat zeer waarschijnlijk sprake is van stortgrond dat van elders afkomstig is, namelijk uit de Rootstraat.⁶

Vindplaatscatalogus

Voor elke geïnventariseerde archeologische vindplaats is een catalogusnummer uitgedeeld (N=51). Het betreft dimensieloze puntlocaties waar archeologische vondsten zijn geregistreerd. Eén vindplaats kan meerdere perioden en/of vindplaatstypen omvatten en meerdere ARCHIS-waarnemingsnummers. Deze staan in bijlage 3 onder hetzelfde catalogusnummer, maar in een andere regel ('volgnr') opgenomen. In het ARCHIS3 systeem staan de vindplaatsen onder een zaakidentificatienummer vermeld. Met dit zaakidentificatienummer kan op de website <https://archis.cultureelerfgoed.nl/> uitgebreide extra informatie over de vindplaats worden opgezocht.

⁵ Peildatum: 1 november 2021; <https://portable-antiquities.nl/pan/#/public>

⁶ Mondelinge mededeling dhr. C. Haars

Attribuutnaam	Voorbeeldwaarde
CatNr	1
CatNrSub	
ZaakIdNummer	3093928100
ARCHIS_wnr	17301
RDX_coord	118640
RDY_coord	451150
Precisie	'Administratief' indien administratief geplaatst
Toponiem	Papekop
Plaats	Papekop
Gemeente	Oudewater
Provincie	Utrecht
Bron	ARCHIS 20210916
Categorie	Nietopgehoogde, individuele huisplaats
Begindatering	Late middeleeuwen B
Einddatering	Nieuwe tijd midden
Omschrijving	
Datum_melding	1970-06-23
Ligging	Ligging binnen of buiten historische kern van Oudewater

Tabel 2. Samenvatting van de archeologische vindplaatsgegevens.

In tegenstelling tot de archeologische waarnemingslocaties, zijn de uit historische bronnen overgenomen nederzittingslocaties (§ 2.2.3) en de WOII-gerelateerde locaties niet opgenomen in de vindplaatscatalogus (bijlage 3). De reden is dat de aanvullende informatie veelal te beperkt is in relatie tot de enorme hoeveelheid locaties (ruim 1.000) voor opname in deze catalogus. Voor meer informatie over dit type vindplaats dient dan ook, naast de kaart, het GIS-bestand te worden geraadpleegd).

2.2.3 Archeologisch relevante locaties uit historische bron

Naast de ARCHIS-gegevens zullen ook de historisch bekende elementen met een archeologische betekenis (zoals historische bebouwingslocaties en waterwerken) op de kaart worden opgenomen. ARCHIS kent ten aanzien van nederzittingsresten uit de middeleeuwen en de vroege Nieuwe tijd namelijk nog belangrijke leemten en uit cultuurhistorische inventarisaties blijkt telkenmale dat op historische kaarten nog veel terreinen voorkomen die een volwaardige rol moeten vervullen in het proces van archeologische monumentenzorg. Bij de inventarisatie/actualisatie zijn de volgende stappen uitgevoerd:

- Op de kaart uit 2015 zijn, naast de historische kern van Oudewater, een aantal locaties van (onder andere) molens weergegeven door middel van een buffer van 50 m om de (vermoedelijke) locatie. Deze locaties zijn op de huidige kaart na controle en aanpassing van de begrenzing opgenomen. Aan de hand van de kadastrale minuut 1832 en het AHN bleek de begrenzing van deze locaties veelal verfijnd (en daarmee verkleind) te kunnen worden. Tevens zijn de diverse historische kaarten gecontroleerd op nog ontbrekende (molen)locaties. Ook deze locaties zijn op de kaart weergegeven.

- Recent is de cultuurhistorische waardenkaart van de gemeente Oudewater beschikbaar gekomen (Haartsen e.a., 2017). De GIS-gegevens van deze kaart zijn bestudeerd op de aanwezigheid van elementen waaraan een archeologische relevantie kan worden gekoppeld. De archeologisch relevante elementen zijn verzameld (voor zover deze niet al uit andere bronnen in het gissysteem waren geregistreerd).
- Speciale aandacht is uitgegaan naar de historische bewoningslinten in de gemeente. De bewoningslinten stonden op de kaart van 2015 al afgebeeld, maar mogelijk kunnen deze linten nog worden verfijnd. Hiertoe is bij de diverse archieven (nationaal archief, archief van Hoogheemraadschap Rijnland en het Utrechts Archief) gezocht naar historische kaarten van het gebied. Anderzijds is aan de hand van de in de diverse bewoningslinten uitgevoerde archeologische onderzoeken geanalyseerd in hoeverre op basis van een booronderzoek vervolgonderzoek is geadviseerd en wat de reden hiervan was.

2.2.4 Archeologische rijksmonumenten

Rijksmonumenten zijn terreinen, gebouwen of andere objecten die om hun nationale cultuurhistorische waarde door de rijksoverheid zijn aangewezen als beschermd monument. Ze zijn onder het rijksmonumentennummer te vinden in het monumentenregister (<https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/>). Binnen de gemeente zijn geen archeologische rijksmonumenten aanwezig.

2.2.5 Terreinen van archeologische waarde

Het hoofddoel van archeologisch vooronderzoek in het kader van de archeologische monumentenzorg (AMZ) is om voorafgaand aan vergunningverlening de archeologische waarde van het terrein dat zal worden verstoord in voldoende mate vast te stellen. Daartoe wordt gekeken naar de kwaliteit, de zeldzaamheid en de contextwaarde van (eventueel) aanwezige archeologische resten. Dit wordt 'waardestelling' genoemd.

Van een aantal terreinen is deze waardestelling in het verleden reeds door het Rijk (i.c. de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed) bepaald. De meeste van deze terreinen werden ondergebracht op de provinciale archeologische monumentenkaart (AMK). De gegevens in de kaartbijlagen 1 en 2 zijn ontleend aan de laatst aangepaste versie van de AMK, voor het laatste gepubliceerd in juli 2014 door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. De AMK wordt niet meer geactualiseerd. In dit rapport en op de kaarten worden de AMK-terreinen vermeld als 'terreinen van archeologische waarde' of TAW. Ten opzichte van de situatie in 2015 zijn er geen wijzigingen in de AMK-terreinen binnen de gemeente. Er is sprake van 3 AMK-terreinen en betreffen een versterkt huis/kasteel ter plaatse van Goudse Straatweg 65/67, de kerk in het historische centrum van Oudewater en de historische kern van Oudewater zelf. Aangezien de begrenzing van deze laatste niet klopt, wordt dit AMK-terrein niet op de kaartbijlagen weergegeven, maar is de begrenzing zoals afgebeeld op de kaart uit 2015 aangehouden.

2.2.6 Militair erfgoed

Tachtigjarige Oorlog en Oude Hollandse Waterlinie

De gemeente valt binnen de grenzen van de Oude Hollandse Waterlinie (OHW), waarvan de aanleg teruggaat tot in de Tachtigjarige Oorlog. Op de archeologische kaart van 2015 stonden de

vestingwerken van Oudewater en de Linie van Pleyt al aangegeven. Aan de hand van de diverse bronnen zijn elementen met archeologische relevantie van de OHW geïnventariseerd en in het gissysteem opgenomen.

Tweede Wereldoorlog

Recent heeft de gemeente een gemeentedeekkende inventarisatie naar Ontploffbare Oorlogsresten (OO) uit de Tweede Wereldoorlog uit laten voeren met een chronologische gebeurtenissenlijst, een inventarisatiekaart, een bodembelastingkaart en begeleidend rapport als resultaat.⁷ De gegevens die bij deze inventarisatie door IDDS zijn verzameld, zijn door RAAP beoordeeld op de archeologische relevantie. Archeologisch relevante zaken zijn vervolgens meegenomen bij onderhavig onderzoek. Aan de archeologisch relevante punt- en lijnelementen van de inventarisatiekaart van IDDS zijn buffers toegekend. In tabel 3 is een overzicht weergegeven van de gebruikte bufferafstanden per type element en een toelichting betreft:

- In het geval van loopgraven dient altijd rekening te worden gehouden met een verwachting op nog niet ontdekte sporen van minstens 5 m afstand vanuit het hart van de loopgraaf. Veel loopgraven zijn omgeven met mangaten – niet altijd zichtbaar – die zich tot op deze afstand van de loopgraaf kunnen bevinden (exclusief afwijking luchtfoto). Omdat veelal sprake is van een lichte afwijking van de luchtfoto dan wel de gegeorefereerde lijnen is een buffer met straal van 10 m aangehouden.
- Geschutstellingen en wapenopstellingen gaan meestal gepaard met schuilplaatsen en munitieopslagplaatsen. De afstand tot het stuk van deze opslagplaatsen kan sterk variëren. Archeologisch relevante grondsporen worden verwacht tot 25 m rond de opstelplaats van het stuk geschut.
- Voor vliegtuigcrashlocaties is een buffer met straal van 50 m aangehouden. Zo is de crashlocatie zelf slechts indicatief bekend (globale omschrijving met bijvoorbeeld huisnummer) en in de directe omgeving van de crash kunnen resten te verwachten zijn met name in afvalkuilen.
- Kraters van afwerpmunitie, raketten of V-wapens variëren sterk in omvang, waarbij de kraters van raketten minder omvangrijk zijn dan die van afwerpmunitie en V-wapens. Met name kraters in het buitengebied zullen weinig of geen archeologische relevantie hebben. De kraters die in meer bewoond gebied lagen (en kraters direct langs wegen) kunnen tijdens (of direct na) de oorlog volgestort zijn met allerlei afval en daarmee archeologisch relevant zijn. Voor verwerking van deze gegevens op de verwachtingenkaart is derhalve een selectie gemaakt van kraters met mogelijke archeologische relevantie (buffer toegekend) en kraters met vermoedelijk geen archeologische relevantie (geen buffer). De straal van de gebruikte buffer is afhankelijk van het type inslag.

⁷ Enenkel, 2021

type	aantal	Vorm	buffer	opmerkingen
Loopgraaf	3 (totale lengte: 38 m)	Lijn	10 m (weerszijden)	
Mangaten (zone)	2 (totale lengte: 431 m)	Lijn	5 m (weerszijden)	
Mangaten (individuele exemplaren)	20	Punt	5 m	
Geschutopstelling	2	Punt	25 m	
Infrastructuur zonder geschutopstelling of munitievoorraad		Punt	25 m	
Krater afwerpmunitie	86	Punt	15 m	
Krater raket	4	Punt	10 m	
Oorlogsschade	17	Vlak		
Wapenopstelling	5	Punt	10 m	
vliegtuigcrash	2	Punt	50 m (ligging indicatief)	

Tabel 3. Archeologisch relevante elementen uit de OO-inventarisatie van IDDS.

Voor alle gegraven stellingen uit de Tweede Wereldoorlog geldt een verwachting op achtergelaten of gedumpt materiaal. Als locaties als stellingen gebruikt zijn voor gevecht geldt een verwachting op achtergelaten strijdmiddelen, zoals wapens, munitie, uitrusting en voorraden. Daarnaast zijn gegraven stellingen na de oorlog vaak gebruikt als dumpplek voor overbodig geworden oorlogsmateriaal, of puin en interieur uit verwoeste (civiele) bebouwing. In grondsporen van al deze structuren kunnen resten worden aangetroffen van constructiemateriaal, uitrustingstukken en verpakkingsmateriaal voor munitie. Ook kunnen resten van prikkeldraadversperringen bij het opruimen na de oorlog in stellingen, mangaten en loopgraven zijn gedumpt. Ook hier geldt dat bruikbare voorwerpen en bruikbaar constructiemateriaal na de oorlog verwijderd zullen zijn.

Bij de OO-inventarisatie zijn diverse locaties geregistreerd die betrekking hebben op gebeurtenissen die hebben plaatsgevonden in de Tweede Wereldoorlog en waarvan de bron literatuur betreft. In de chronologische gebeurtenissenlijst van IDDS worden deze gebeurtenissen beschreven en betreffen beschrijvingen van onder andere bombardementen door vliegtuigen. Aan deze gebeurtenissen kan geen archeologische betekenis worden gegeven, omdat de exacte locatie niet bekend is. In het geval van een bombardement zijn de daadwerkelijk op luchtfoto's geïdentificeerde bomkraters wel archeologisch relevant. Ook zaken zoals schademeldingen en troepenbewegingen zijn archeologisch niet relevant. In tabel 4 wordt een overzicht gegeven van de verschillende type zaken die niet op de archeologische kaart zijn overgenomen.

GIS-bestand	Type	Type-gisbestand	Aantal	Opmerking
Gebeurtenissen	Blindganger	Vlak	1	Te globale locatie (3,2 ha)
		Lijn	2	Te globale locatie
		Punt	2	Te globale locatie
	Bombardement	Vlak	6	Globale locatie (1 km2) van bepaalde bombardementen
		Lijn	23	Te globale locatie
		Punt	12	Te globale locatie
	Bominslag	Lijn	1	Te globale locatie
		Punt	1	Te globale locatie
	Beschiëting met boordwapens	Vlak	4	Uit literatuur; Globale locatie (1 km2)
		Lijn	3	Te globale locatie
	Raketaanval	Lijn	1	Te globale locatie
		Punt	12	Te globale locatie
Infrastructuur_zonder_vuurkracht	Opstelplaats	Punt	1	Geen archeologische relevantie
Mora_Punt	MORA-punten	Punt	9	Locaties waar ruïmingen hebben plaatsgehad; geen archeologische relevantie
Mora_Lijn	MORA-lijnen	Lijn	2	Locaties waar ruïmingen hebben plaatsgehad; geen archeologische relevantie
Niet_definieerbare_verstoring_punt	Niet-definieerbare verstoring	Punt	23	Zonder controle van de betreffende luchtfoto's is archeologische relevantie niet vast te stellen

Tabel 4. Overzicht met zaken die door het ontbreken van een archeologische relevantie niet op de archeologische kaart zijn overgenomen.

Binnen de gemeente zijn op basis van de bestudeerde bronnen geen elementen herkend die wel een archeologische relevantie bezitten, maar waaraan geen OO-relevantie kan worden toegekend zoals locaties met (weg)versperringen of werkkampen.

2.2.7 Watergebieden

Aan de hand van diverse bronnen, waaronder historisch kaartmateriaal zoals de serie bonnekaarten, de serie rivierkaarten en de kadastrale minuutplan uit 1832, zijn de nu aanwezige watergebieden (watergangen, grachten, vijvers; zoals weergegeven op de BGT) geïnterpreteerd. Van de watergebieden is vervolgens bepaald of er een archeologische relevantie geldt of niet. Zo zijn de watergebieden die in de 20^e of 21^e eeuw zijn gegraven aangeduid als 'archeologisch niet relevant'. Sterker nog, door het graven van deze watergangen kan het archeologisch relevante niveau voor landbodems verstoord zijn. Deze watergebieden zijn dan ook als verstoring aangemerkt (zie paragraaf 2.3).

Van de archeologisch relevante watergebieden is in de attribuuftabel de bron naar de historische kaart(en) waarop de ligging is gebaseerd.

2.2.8 Onderzoeksgebieden

In de kaartbijlage 1 zijn de ruimtelijke gegevens met betrekking tot het archeologisch onderzoek in het verleden verwerkt. De bron van deze gegevens is veelal ARCHIS. Aan de attribuutlabel van de onderzoeksgebieden zijn de adviezen opgenomen en, indien beschikbaar, ook de besluiten van de gemeente. In de praktijk geeft de gemeente geen onderzoeksgebieden vrij omdat bij de bouw van bijvoorbeeld een woonhuis met bodemingrepen tot 1 m –mv mogelijk nog diepere archeologische niveaus aanwezig kunnen zijn.

2.3 Inventarisatie van bodemverstoringen

Op de bestaande kaart uit 2015 zijn geen bodemverstoringen weergegeven. Aangezien dergelijke verstoringen wel relevant kunnen zijn ten aanzien van eventueel aanwezige archeologische resten, is een inventarisatie van bodemverstoringen uitgevoerd. Deze inventarisatie vond plaats aan de hand van de volgende bronnen:

- De verstoringsbronnenkaart van de RCE (<https://rce.webgispublisher.nl/Viewer.aspx?map=Verstoringsbronnenkaart>); De hier vermelde bronnen zijn geraadpleegd;
- Het bestand 'vergraven gronden' van Alterra (met name de waarden delfstoffen, transportleidingen, verwerkingen uit de attribuutlabel). Niet alle geregistreerde verstoringen zijn even ingrijpend geweest of sommige in dit bestand opgenomen verstoringstypen (begraafplaatsen, dijk en kade) zijn juist van cultuurhistorische betekenis. De RCE waarschuwt daarom dat het voor deze kaart geïnterpreteerde overzicht van potentieel verstorende activiteiten niet is gemaakt voor een een-op-een gebruik in de archeologie en dat ze slechts een eerste indicatie verschaft voor de aanwezigheid van een verstoord bodem. Het is dan ook niet mogelijk om alleen op basis van de informatie uit die bestanden met zekerheid iets te zeggen over de werkelijke mate van bodemverstoring. Mede vanwege dit gegeven zijn de niet-ingrijpende verstoringen (zoals geïnterpreteerd onder de generieke attribuutwaarden 'bebouwd' of 'natuurontwikkeling' of 'open water' of 'golfterrein' of 'sport en recreatie') en verstoringen met eerder een cultuurhistorische betekenis, uit het aangemaakte bestand verwijderd;
- De gedetailleerde bodemkaarten van de Lopikerwaard (Bles & Zegers, 1969; Bles & Zegers, 1971);
- De in 20^e dan wel 21^e gegraven watergangen en vijvers. De bronnen hiervoor zijn het top10-vectorbestand en historisch topografische kaarten (met name historische kaart uit omstreeks 1950);
- Bodemverstoringen die zijn geïdentificeerd aan de hand van het AHN4 (0,5 m grid) evenals verstoringen op perceelsniveau van de afgelopen 20 jaar door het combineren van de gegevens van AHN1 (inwinjaar 1999/2000) en AHN4 (inwinjaar 2020) middels een GIS-calculatie (AHN4 min AHN1);
- Bodemloket: de op bodemloket.nl weergegeven saneringslocaties zijn niet gebruikt aangezien de weergegeven informatie niet betrouwbaar is (deze onbetrouwbaarheid bleek o.a. bij de actualisatie van de verwachtingenkaart van gemeente Veenendaal).

De bodemverstoringen zijn gecategoriseerd in enerzijds ophogingen en anderzijds afgravingen, bodemsaneringen, egalisaties, vergravingen en verstoringen. Ook de in de 20^e en 21^e eeuw gegraven watergangen worden als verstoring geclassificeerd. Het totale oppervlak aan bodemverstoringen

bedraagt 286 hectare (zie tabel 5). Let wel, op een locatie kan sprake zijn van meerdere bodemverstoringen (bijvoorbeeld zowel ophoging van een perceel als verstoring onder een deel van het perceel waar een transportleiding ligt).

Type verstoring	Oppervlakte (hectare)
Afgegraven	82
Opgehoogd	136
Verstoord	17
20/21 ^e eeuwse waterlichamen	51

Tabel 5. Oppervlakte aan bodemverstoringen, onderverdeeld naar type verstoringen.

In de GIS-tabel met bodemverstoringen staat het type verstoring geregistreerd, de bron en, indien bekend, tot hoe diep de bodem verstoord is. In de meeste situaties is de diepte niet bekend en zal aan de hand van een bronnenonderzoek (bijvoorbeeld het raadplegen van een saneringsrapport) de exacte diepte (en omvang) van de bodemverstoring moeten worden bepaald.

2.4 Structuur digitale kaartbestanden (GIS)

Een van de eindproducten van de actualisatie zijn de aan een geografisch informatiesysteem (GIS) gekoppelde kaartbeelden. Het betreft digitale gis-tabellen waarin per punt-, lijn- of vlakelement verschillende soorten van informatie zijn opgeslagen. De archeologische beleidskaart (kaartbijlage 3) is een 'platgeslagen' gis-bestand met daarin alle relevante informatie waarmee de beleidskaart is vervaardigd. Dit platgeslagen gis-bestand bestaat uit één gemeentedeekkende kaartlaag zonder gaten of overlappingen. De standaardprojectie van de gis-bestanden is het Rijksdriehoekstelsel (EPSG 28992).

3 Actualisatie van het archeologisch verwachtingsmodel

3.1 Inleiding

Deze actualisatie van het archeologisch verwachtingsmodel voor de gemeente Oudewater is in beperkte mate gebaseerd op een analyse van bekende archeologische en historische vindplaatsen en terreinen, maar vooral op fysiek-landschappelijke en geologische/geomorfologische factoren in het gemeentelijk grondgebied. Met betrekking tot het geactualiseerde ondergrondmodel betreft dit voornamelijk de aanwezigheid van verschillende stroomgordels, die verschillen in ligging, diepteligging en ouderdom. Daarnaast is de actualisatie van het archeologisch verwachtingsmodel gevoed met informatie over conflictarcheologie en bodemverstoringen en is de begrenzing van historische bewoningslinten verfijnd.

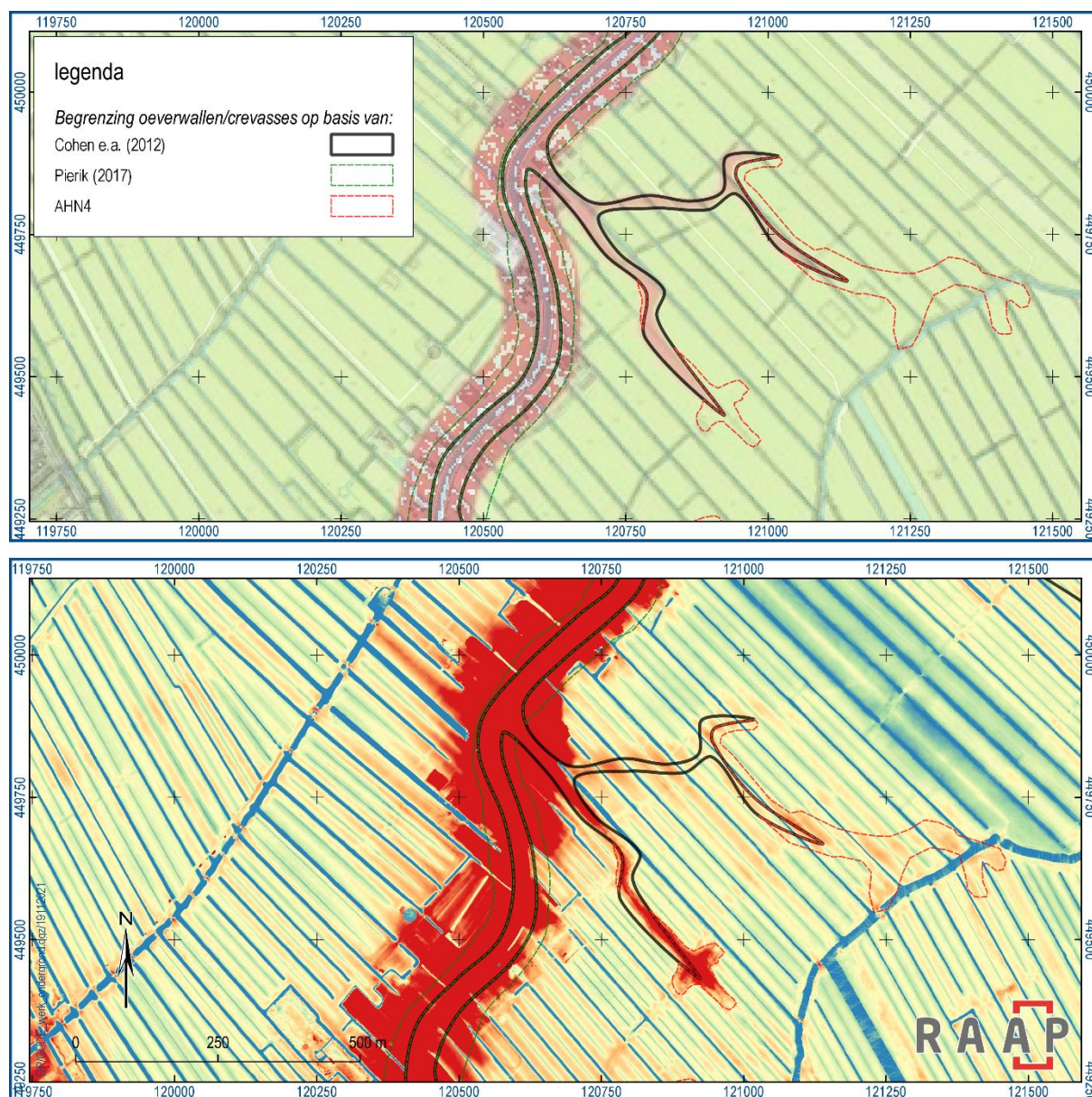
3.2 Detaillering van de stroomgordels

Op basis van de in paragraaf 2.1 benoemde recente bronnen is het ondergrondmodel voor de gemeente Oudewater bijgewerkt en verfijnd, met name wat betreft de aanwezige stroomgordels. Hierbij is 'De nieuwe paleogeografische kaart voor het riviereengebied', die is opgesteld door Cohen e.a. (2012) en eveneens de basis vormde voor de laatste versie van de gemeentelijke verwachtingskaart (2015), is als uitgangspunt gebruikt.

De belangrijkste wijzigingen en aanvullingen ten opzichte van bovengenoemde verwachtingskaart en reconstructie hebben betrekking op de begrenzing van de oeverwallen en crevasses van de Hollandse IJssel en Lange Linschoten. Op basis van Pierik's studie uit 2017 naar oeverwalcomplexen langs de (vroegere) Rijntakken, zijn de oeverzones van deze rivieren plaatselijk verruimd. De zones waarin oeverafzettingen van de Hollandse IJssel worden verwacht zijn tussen 20 m en plaatselijk 100 m verbreed (in vergelijking met de stroomgordelkaart van Cohen e.a. uit 2012). De oeverzones langs de Lange Linschoten zijn eveneens op basis van deze reconstructie en met min of meer vergelijkbare afstanden verruimd, terwijl de uitbreiding van deze zone ter hoogte van Noord-Linschoterzandweg 55 (in de binnenbocht van een meander van deze rivier) circa 150 m betreft. Hierbij dient te worden opgemerkt dat een groot deel van deze zones reeds op de gemeentelijke verwachtingskaart van 2015 zijn aangegeven als locaties met een verhoogde kans op archeologische resten, in het kader van hun ligging in/nabij historische bewoningslinten langs deze rivieren (figuur 2).

Naast deze actualisatie op basis van Pierik's dataset, heeft de analyse van verschillen in maaiveldhoogten, op basis van het AHN4, verdere inzichten in de aanwezigheid van crevasses van de Hollandse IJssel en Lange Linschoten opgeleverd. Crevasse(geul)afzettingen, die waarschijnlijk deels uit goed gerijpte klei en/of zand zullen bestaan, zijn mogelijk herkenbaar aan het maaiveld of op het AHN als hoger liggende zones, die door het inklinken van omliggende slappere komklei en/of veen zijn ontstaan. Hierbij dient echter opgemerkt te worden dat dieperliggende (crevasse)geulafzettingen niet of in veel mindere mate als zodanig herkenbaar zijn. Op basis van het AHN lijken crevasseafzettingen op meerdere locaties in de gemeente verder door te lopen of breder te zijn dan op de reconstructies van Cohen e.a. en Pierik. Een voorbeeld hiervan wordt geleverd door een crevasse ten oosten van de Lange Linschoten, die onder meer op de kaart van Cohen e.a. is aangegeven, maar verder door lijkt te

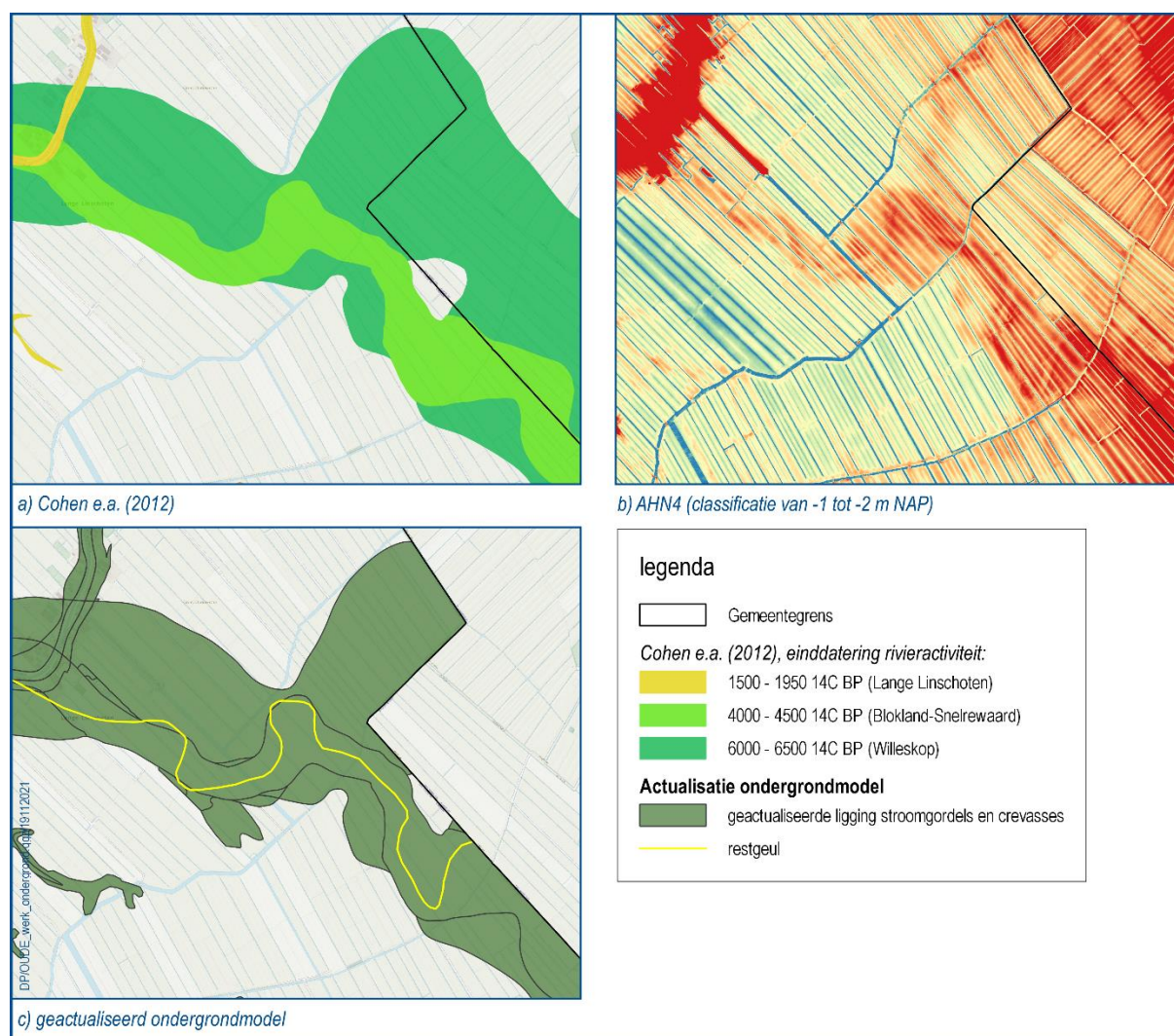
lopen (figuur 2). Hetzelfde geldt voor een crevasse ten zuiden van de Hollandse IJssel ter hoogte van de Zuid-Stuivenberg en Polsbroekerdam stroomgordels (figuur 4).

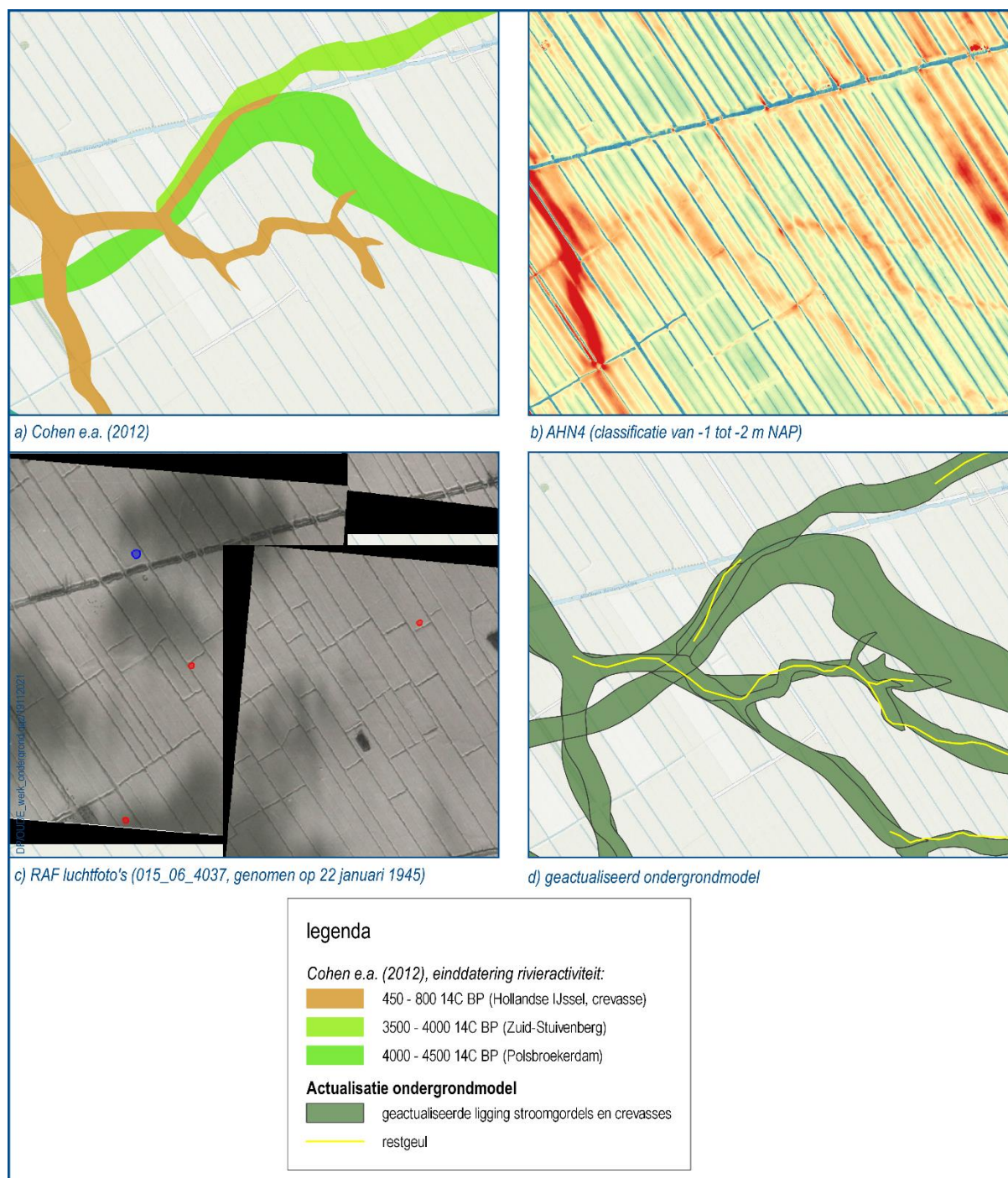
Figuur 2. Voorbeeld van verschillen in de ligging van oeverwallen en crevasses ten oosten van de Lange Linschoten op de gemeentelijke verwachtingskaart uit 2015 (boven), de reconstructies van Cohen e.a. (2012) en Pierik (2017), en het doorlopen van crevasses op basis van het AHN4 (beneden; de maaiveldhoogten zijn van -1 tot -2 m –NAP geclassificeerd).

Op basis van het AHN zijn ter plaatse van enkele crevasses of stroomgordels ook restgeulen gereconstrueerd, die niet op de gemeentelijke verwachtingskaart uit 2015 waren opgenomen. Restgeulen zijn restanten van geulen met sneller stromend water en vorm(d)en depressies in het landschap op locaties en in fasen waarin in de omgeving van de restgeul geen grootschalige sedimentatie plaatsvond. Zulke restgeulen zijn op acht locaties in de gemeente als lineaire depressies aan het maaiveld waarneembaar. In een deel van de Blokland-Snelrewaard stroomgordel is een restgeul aanwezig, die op basis van het AHN4 over een langer traject kan worden gevolgd (figuur 3).

Naast het AHN is ook een serie luchtfoto's, die is gemaakt door de RAF op 22 januari 1945 (toen er sprake was van een met sneeuw bedekt landschap), gebruikt om restgeulen exacter te lokaliseren en reconstrueren. Een voorbeeld van een restgeul die op basis van een van deze luchtfoto's valt te herkennen is gelegen ter plaatse van een crevasse ten zuiden van de Hollandse IJssel, waar het AHN ook heeft geholpen in het nader karteren van de betreffende crevasse (figuur 4).

Figuur 3. Uitsnede ter hoogte van de Blokland-Snelrewaard en Willeskop stroomgordels van de a) De nieuwe paleogeografische kaart voor het rivierengebied (Cohen e.a., 2012), b) het AHN4 en c) het geactualiseerd ondergrondmodel.

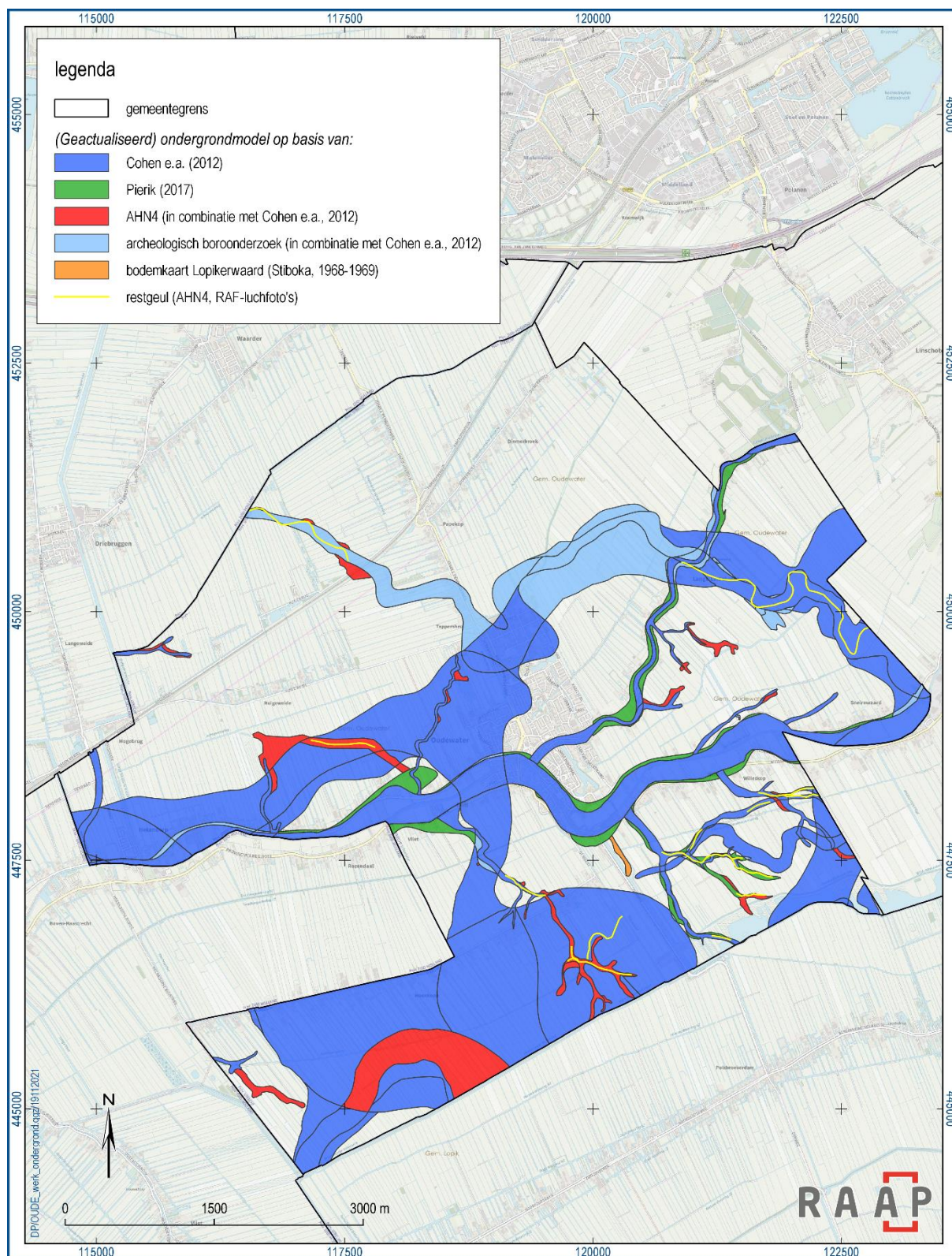

Figuur 4. Uitsnede ter hoogte van de Zuid-Stuivenberg en Polsbroekerdam stroomgordels van de a) De nieuwe paleogeografische kaart voor het rivierengebied (Cohen e.a., 2012), b) het AHN4, c) door de RAF gemaakte luchtfoto's en d) het geactualiseerd ondergrondmodel.

Op basis van enkele recent uitgevoerde onderzoeken konden stroomgordels en/of de zones waar oeverafzettingen worden aangescherpt. De onderzoeken gerapporteerd in Blom & Nijdam (2007), Coppens & Sprangers (2012), Coppens (2016a en b) en Wullink (2018) zijn in deze actualisatie gebruikt om zones met een hogere archeologische verwachting (oever-, geul-, crevasse- en restgeulafzettingen) op/nabij de Blokland Snelrewaard, Willeskop en crevasses van de Hollandse IJssel beter te begrenzen. Daarnaast kan op basis van archeologisch onderzoek uitgevoerd in de gemeente

Oudewater (indien noodzakelijk aangevuld met boringen opgenomen in het DINOloket en de resultaten van onderzoek buiten de gemeente) uitspraken worden gedaan over het hoogste voorkomen van potentiële archeologische niveaus, zoals oeverafzettingen, in cm –mv.

De aanvulling en verfijning op basis van deze actualisatie van het ondergrondmodel voor de gemeente Oudewater ten opzichte van de kaart van Cohen e.a. (2012), die de basis vormde voor de gemeentelijke archeologische verwachtingskaart uit 2015, zijn weergegeven in figuur 5. Het geactualiseerde model van de stroomgordels en de diepte waarop archeologisch relevante niveaus worden verwacht is weergegeven in kaartbijlage 1.

Figuur 5. Geactualiseerd ondergrondmodel en de bronnen die zijn gebruikt voor deze actualisatie.

3.3 Conflictarcheologie

Zaken die betrekking hebben op conflictarcheologie zoals de vestingwerken van Oudewater maar ook de locatie van Schans De Pleyt uit 1796 en behorend tot de Oude Hollandse Waterlinie stonden reeds op de kaart uit 2015 aangegeven. De huidige kaart is qua thema conflictarcheologie uitgebreid met locaties waar een WOII-gerelateerde archeologische verwachting geldt. Deze WOII-gerelateerde locaties zijn vooral te vinden in een zone tot zo'n 200 m aan weerszijden van de spoorlijn Gouda-Woerden.

Zoals al aangegeven op de beleidskaart uit 2015 en bevestigd in het onderzoek van IDDS zijn tijdens WOII zeker 2 vliegtuigen neergestort in de gemeente. De crashes betreffen een locatie ter hoogte van Hekendorpse Buurt 65 (26 juni 1943) en in het weiland tussen de woningen aan de Noord Linschotenzandweg 61 en 62 (4 september 1943). Voor deze crashlocaties is een bufferzone met straal van 50 m aangehouden.

3.4 Bewoningslinten

3.4.1 *Ligging van de bewoningslinten en bebouwing binnen de linten*

Binnen de gemeente Oudewater zijn negen historische bewoningslinten of ontginningsassen te onderscheiden. Door analyse van verschillende historische kaarten uit de 17^e, 18^e en 19^e eeuw is getracht de omvang van deze linten en de ligging van de erven zo goed mogelijk in kaart te brengen.⁸ Zoals uit onderstaand overzicht blijkt, komt uit dit vergelijkende onderzoek een vrij eenduidig beeld. De bebouwing langs de linten lijkt stabiel geweest te zijn, dat wil zeggen: er zijn (nagenoeg) geen verschuivingen te zien in de bebouwingszijde(n) van de linten.

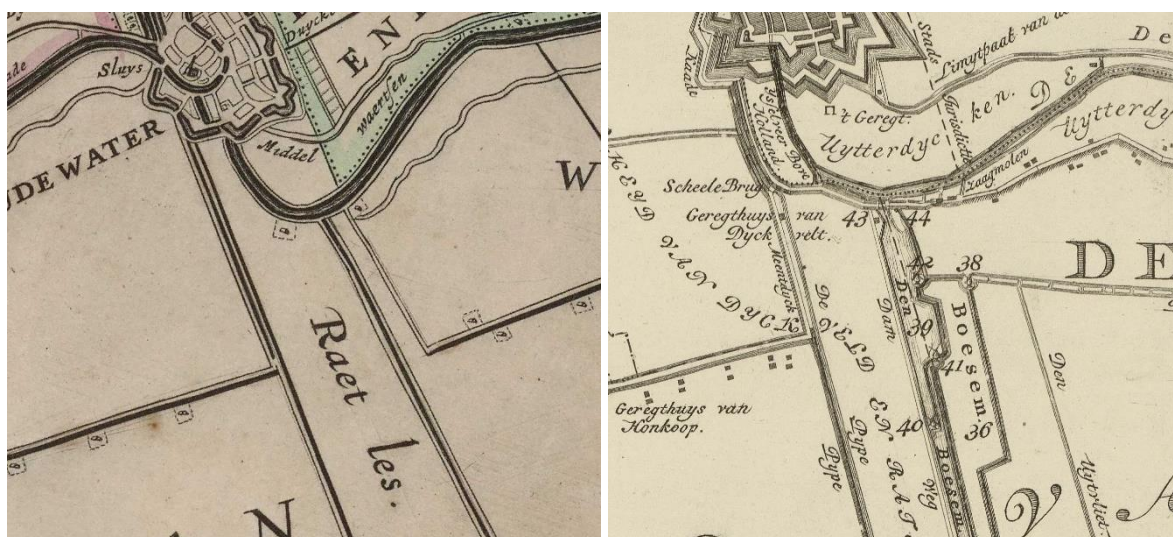
⁸ De gebruikte kaarten zijn: kaart van het hoogheemraadschap van Rijnland door Balthasar Florisz. van Berckenrode (1615); kaart van het hoogheemraadschap van Rijnland door Jan Jansz. Dou en Steven van Broeckhuysen (1647), Generaale land-kaarte van den Loopicker Waard door D.W.C. Hattinga (1771) en de oudste kadastrale minuutplans uit de periode 1811-1832.

bewoningslint	datering	1615	1647	1832
Hoenkoopse Buurtweg	cope-ontginning Hoenkoop ca. 1200 of later	geen gegevens	beide zijden (maar buiten huidige gemeentegrens)	alleen aan zuidkant
Hekendorpse Buurt/Hekendorperweg	cope-ontginning Hekendorp, vóór 1200	alleen aan noordkant (behalve bij Hekendorp, daar twee zijden)	alleen aan noordkant (behalve bij Hekendorp, daar twee zijden)	alleen aan noordkant (behalve bij Hekendorp, daar twee zijden)
Ruigeweide	cope-ontginning Ruige Weide ca. 1250	alleen aan noordkant	alleen aan noordkant	alleen aan noordkant
Papekopperdijk/ Papekopperstraatweg	cope-ontginning Papekop vóór 1200	alleen westkant	alleen westkant	alleen westkant (behalve bij Papekop en Tappersheul, daar twee zijden)
Goudse Straatweg/ Utrechtse Straatweg	cope-ontginningen Vliet en Dijkveld en Rateles vermoedelijk voor 1200	twee erven aan zuidzijde Utrechtse Straatweg	twee erven aan zuidzijde Utrechtse Straatweg	alleen aan zuidzijde (behalve bij Oudewater, daar twee zijden)
Willeskop/ Oudeweg	cope-ontginning eind 11de eeuw	geen bebouwing	twee erven aan zuidzijde	beide zijden
Linschoten	cope-ontginning ruim voor 120	beide zijden	beide zijden	beide zijden
Diemberbroek	cope-ontginning Diemberbroek ca. 1200 of later?	beide zijden	beide zijden	beide zijden
Waardsedijk	cope-ontginningen Snelrewaard, Noord- en Zuid- Linschoten ruim voor 1200	alleen aan noordkant bij Snelrewaard	alleen aan noordkant bij Snelrewaard	beide zijden

Tabel 6. Overzicht van de negen bewoningslinten, de (vermoedelijke) ouderdom en de bewoningssituatie zoals weergegeven op de historische kaarten uit 1615, 1647 en 1832..

Op de meest recente beleidskaart (2015) is nog een tiende lint aangegeven: de Willekopse Tiendwegwetering. Op de kaart van Dou & Broeckhuysen uit 1647 is langs dit lint aan beide zijden bebouwing weergegeven. Op basis hiervan is de wetering als historisch bewoningslint aangemerkt, hoewel er van bebouwing geen sprake meer is op de oudste kadastrale minuutplannen. Bij nader onderzoek blijken er in 1647 echter duidelijke fouten gemaakt te zijn bij de kartering van de cope-ontginningen tussen Oudewater en Benschop. De Willekopse Tiendwegwetering is niet goed ingetekend en komt aan de oostkant van Rateles op een zuidelijker punt uit dan de Hoenkoopse Buurtweg aan de westkant van Rateles begint (figuur 6). Het lijkt er sterk op dat de landmeters hier niet zelf gelopen en gemeten hebben en de structuren in deze ontginningen schematisch hebben gekarteerd. Net als anderen tiendwegen bestond de Willekopse Tiendwegwetering oorspronkelijk uit

een kade met aan weerszijden een weterring waarmee in afzonderlijke delen van de ontginning een verschillend waterpeil gehouden kon worden. Langs deze secundair aangelegde waterstaatkundige structuren werden doorgaans geen boerderijen of huizen gebouwd. De kartering van boerderijen langs de Willekops Tiendwegwetering in 1647 moet dan ook als foutief bestempeld worden. Latere kaartmakers die zich baseerden op Dou & Broeckhuysen hebben deze foutieve kartering overgenomen, zoals Melchior Bolstra in de herziene kaart van het hoogheemraadschap Rijnland uit 1746.

Figuur 6. Weergave van de uiteinden van de Hoenkoopse Buurtweg (links op beide kaarten) en de Willekops Tiendweg (rechts op beide kaarten) op de kaart van Dou & Broeckhuysen uit 1647 en de kaart van Hattinga uit 1771. Hattinga geeft de situatie weer zoals die momenteel nog is (Willekops Tiendweg eindigt dicht bij Oudewater dan de Hoenkoopse Buurtweg), terwijl Dou & Broeckhuysen dit anders weergeven.

3.4.2 Analyse uitgevoerd onderzoek

Op basis van het GIS-bestand met uitgevoerde onderzoeken in de gemeente zijn 16 in bewoningslinten gelegen onderzoekslocaties geselecteerd voor een analyse. Het doel van deze analyse is meer te weten te komen over het feit dat in deze bewoningslinten zo weinig vervolgonderzoeken worden geadviseerd.

Uit deze analyse blijkt dat een deel van de onderzoekslocaties eigenlijk achter het betreffende bewoningslint lag. Daarnaast is een groot aantal onderzoeken uitgevoerd op een perceel waar op de kadastrale kaart uit 1832 geen bebouwing of erf is weergegeven. Ook bleek de ondergrond in veel van de onderzochte locaties verstoord te zijn, veelal een gemengde laag (klei en veen) en is telkens geïnterpreteerd als een recente verstoring. Vijf onderzoeken betroffen een karterend booronderzoek en ook dit heeft geen archeologisch relevante indicatoren opgeleverd. Tot slot is een booronderzoek uitgevoerd in een kilometers lang tracé langs de Enkele Wiericke waarvan het uiteinde in een bewoningslint lag en waar ter plaatse van het historische erf geen boringen zijn uitgevoerd.

3.4.3 Conclusie

Op basis van de kadastrale minuut (ca. 1832) zijn de bewoningslinten onderverdeeld in zones met historische bebouwing en zones waarvoor geen aanwijzingen van historische bebouwing is. Aan de zones waarvan bekend is dat er historische bebouwing was, is een archeologische waarde gekoppeld.

De overige zones zonder aanwijzingen van historische bebouwing zijn ingedeeld in de gebieden met een middelhoge verwachting.

Daarnaast wordt geadviseerd om de bewoningslinten te beschouwen als historische kern. In historische kernen wordt een booronderzoek veelal niet uitgevoerd omdat niet of nauwelijks onderscheid te maken is tussen recente verstoringen en 'archeologische' verstoringen en bovendien op een historische locatie resten als beer- en waterputten te verwachten zijn die vrijwel niet met een booronderzoek zijn op te sporen. Het verschil tussen archeologisch- of recent puin is veelal niet te maken (tenzij er plastic o.i.d. in de boor wordt aangetroffen). Op deze locaties is het vooral nuttig om een (verkennend) booronderzoek uit te voeren, om de diverse lagen en de ondergrond in kaart te brengen. Voor het vervolgonderzoek (karterende/waarderende fase) wordt een proefsleuvenonderzoek als het meest geschikt geacht. Dit advies betreft een wijziging ten aanzien van het beleid uit 2015 waar (onder de protocollen voor archeologisch onderzoek) staat vermeld dat er bij historische bewoningslinten een (bureauonderzoek gecombineerd met een) karterend booronderzoek uitgevoerd dient te worden (protocol 2).

3.5 Bodemverstoringen

In de gemeente zijn diverse bodemverstoringen geïdentificeerd, waarvan de afgravingszones in de buitendijks gelegen gebieden langs de Hollandse IJssel goed opvallen. Op het AHN zijn scherpe randen zichtbaar die de lager gelegen delen in het landschap markeren. Hier is de ondergrond over het algemeen minimaal 30 tot 80 cm afgegraven. De daadwerkelijke verstoring reikt mogelijk dieper, omdat op deze locaties klei is gewonnen ten behoeve van de baksteenindustrie en vervolgens niet-buikbare (al dan niet humushoudende) klei op de locaties is teruggestort.

Andere opvallende bodemverstoringen zijn de recente bodemverstoringen die door maaiveldverlaging ten behoeve van natuurontwikkeling in het zuidoosten van de gemeente (natuurreservaat Willeskop) zijn ontstaan. Voorafgaand aan deze afgravingen is archeologisch (voor)onderzoek uitgevoerd.

Een voorbeeld waar aan het maaiveld geen verstoringen zichtbaar zijn, maar waar de ondergrond wel verstoord is tot vermoedelijk 1,5 a 2 m –mv, betreft het tracé van een (min of meer noord-zuid georiënteerde) gastransportleiding in het westelijke deel van de gemeente.

Tot slot zijn er gebieden geduid waar sprake is van ophogingen. Het betreft het gebied van de nieuwbouwwijken en bedrijventerrein ten noorden van de historische kern van Oudewater (op basis van het AHN lijkt het gebied tussen de 0,3 en 0,5 m te zijn opgehoogd), maar ook de dijk van de spoorlijn Gouda-Woerden.

3.6 Watergebieden

Waar op de beleidskaart voor de watergebieden dezelfde verwachting als het omliggende gebied gold, is bij huidige actualisatie op basis van historische kaartmateriaal een analyse gemaakt van de ouderdom van het betreffende watergebied en in combinatie met de locatie (in historisch centrum, bewoningslint of terrein met archeologische waarde e.d.) een specifieke verwachting voor watergerelateerde archeologische resten bepaald. Aangezien in watergebieden een bijzondere set aan archeologische resten kan worden verwacht, zoals scheepswrakken, beschoeiingen, funderingen van bruggen, visfinken, afvalplaatsen e.d., is de verwachting voor deze watergebieden ondergebracht in specifieke beleidscategorieën (zie verder par. 4.4).

4 Actualisatie archeologiebeleid

4.1 Inleiding

Een zorgvuldige omgang met archeologische erfgoed betekent dat archeologische waarden bijdragen aan de inrichting (en daarmee aan de kwaliteit) van de leefomgeving. Dat er iets bijzonders in de grond zit, kan op verschillende manieren in de architectuur, beplanting of ruimtelijke structuur terugkomen. Hier is een belangrijke taak weggelegd voor ontwerpers. Stedenbouwkundigen en landschapsarchitecten kunnen zich laten inspireren door archeologische waarden. De gemeente kan dat aansturen en stimuleren. Een zorgvuldige omgang met het archeologische erfgoed betekent niet dat er niets kan.

Uitgangspunten beleidskaart

De gemeenteraad dient bij de vaststelling van een bestemmingsplan of een beheersverordening bij de bestemming van gronden altijd rekening te houden met de in de grond aanwezige dan wel te verwachten archeologische monumenten (archeologische waarden en verwachtingen). Deze bestemmingsplanverplichting brengt met zich mee dat de gemeente het kader moet stellen voor de archeologische monumentenzorg.

De bestaande archeologische beleidskaart (Van den Ende, 2015) is op 24 september 2015 vastgesteld door de gemeenteraad van Oudewater. In najaar 2021 en winter 2022 is in opdracht van de gemeente Oudewater een geactualiseerde archeologische waarden- en verwachtingenkaart vervaardigd. De bij dit rapport opgenomen archeologische waarden- en verwachtingenkaart (kaartbijlage 2) is, in opdracht van de gemeente Oudewater, voor de toepassing op beleidsmatig, gemeentelijk niveau 'vertaald' naar een beleidskaart (kaartbijlage 3).

Op de archeologische beleidskaart staat kort aangegeven wat het gewenste beleid is ten aanzien van de onderzoeksverplichting en betreft een beleidsmatige uitwerking van de geactualiseerde archeologische waarden- en verwachtingenkaart (kaartbijlage 2). De onderliggende gegevens, i.c. kaartbijlagen 1 en 2 en de daarbij horende gegevens(bestanden), zijn van een zodanig gedetailleerd schaalniveau dat de kaart direct van toepassing is voor gebruik op perceelsniveau (100-1.000 m²). De archeologische beleidskaart dient als afwegingsinstrument (onderlegger) bij processen in de ruimtelijke ordening. De beleidskaart kan juridisch-planologisch worden verankerd bij het opstellen van (nieuwe) bestemmingsplankaarten en beheersverordeningen conform de Wro en na inwerkingtreding van de Omgevingswet bij het omgevingsplan..

Totstandkoming

De archeologische beleidskaart is tot stand gekomen in samenwerking met RAAP Archeologisch Adviesbureau. De inhoud van de archeologische beleidskaart en deze rapportage is besproken met mevr. E. Mietes, archeologisch adviseur van de gemeente Oudewater.

4.2 Erfgoedwet, Besluit Erfgoedwet Archeologie, Omgevingswet

Op 1 juli 2016 is de Erfgoedwet in werking getreden. Deze verving de Monumentenwet 1988 waarin archeologie sinds 1 juli 2007 middels de Wet op de Archeologische Monumentenzorg (Wamz) was geregeld. De Erfgoedwet regelt het behoud en beheer van Nederlands erfgoed via één integrale wet. Naast aanwijzing van archeologische en gebouwde monumenten regelt de Erfgoedwet een groot aantal

andere zaken zoals collectiebeheer van staats cultuurgood, de aanwijzing van (internationaal) cultuurgood (UNESCO-verdrag) en verzamelingen en teruggave van buitenlandse cultuurgooden op basis van internationale verdragen. De afzonderlijke wetten die dit voorheen mogelijk maakten zijn vervallen.

In hoofdstuk 5 van de Erfgoedwet zijn achtereenvolgens vastgelegd:

- algemene opgravingsverbod (artikel 5.1),
- certificering van archeologisch onderzoek (artikel 5.2 t/m artikel 5.6),
- vondsteigendom (artikel 5.7),
- depotfunctie (artikel 5.8 en 5.9),
- meldingsplicht archeologische toevalsvondst en waarneming (artikel 5.10 en 5.11) en informatiebeheer (artikel 5.12 en 5.13)

Nadere regels rond het opgravingsverbod en de certificering zijn uitgewerkt in het Besluit Erfgoedwet archeologie (BEa, eveneens per 1 juli 2016).

Van Monumentenwet 1988 naar Erfgoedwet en Omgevingswet Over duiding en omgang

Figuur 7. Scheiding tussen de Erfgoedwet en de Omgevingswet voor wat betreft bepalingen (bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort)..

Archeologie en de Omgevingswet

Voor de archeologische monumentenzorg is naast de Erfgoedwet de Omgevingswet (Ow) van belang. De scheiding laat zich het best als volgt typeren (zie ook figuur 7):

- De duiding van cultureel erfgoed en zorg voor cultuurgooden in overheidsbezit staat in de Erfgoedwet.

- De omgang met het cultureel erfgoed in de fysieke leefomgeving is geregeld in de Omgevingswet.

Naar verwachting zal de Omgevingswet in het najaar van 2022 (of mogelijk later) in werking treden. Delen uit Monumentenwet 1988 gaan op die datum op in de Omgevingswet. Tot die tijd blijven door overgangsrecht (geregeld in artikel 9.1 van de Erfgoedwet) de relevante bepalingen rechtskracht houden.

Om de Omgevingswet uit te kunnen voeren krijgen gemeentelijke overheden de beschikking over een aantal instrumenten (waarbij de eerste drie instrumenten het meest relevant zijn voor het thema archeologie):

1. Omgevingsvisie – hierin worden de gemeentelijke lange termijn doelen en ambities vastgelegd voor de fysieke leefomgeving. Er wordt een omgevingsvisie voor het gehele gemeentelijke grondgebied vastgesteld. De omgevingsvisie is verplicht.
2. Omgevingsplan – bevat alle regels over de fysieke leefomgeving binnen de gemeente. Er wordt per gemeente een omgevingsplan vastgesteld. Het omgevingsplan is verplicht.
3. Omgevingsvergunning – Vergunningstelsel voor het uitvoeren van een of meer activiteiten. Op basis van het omgevingsplan kan het voor een initiatiefnemer noodzakelijk zijn een omgevingsvergunning aan te vragen. Aan dit stelsel is toezicht en handhaving gekoppeld.
4. Programma – een flexibel instrument dat ingezet kan worden om bepaalde doelstellingen gefaseerd te realiseren. Niet verplicht.
5. Projectprocedure (projectbesluit) – Hiermee kunnen grootschalige projecten mogelijk worden gemaakt.

Archeologie maakt in de wet onderdeel uit van cultureel erfgoed binnen de fysieke leefomgeving (Omgevingswet artikel 1.2 lid 2i). Bij de uitoefening van bestuurlijke taken en bevoegdheden houden overheden (gemeente, provincie, Rijk of een waterschap) rekening met de samenhang van de relevante onderdelen en aspecten van de fysieke leefomgeving (artikel 2.1. lid 2). Het behoud van cultureel erfgoed en werelderfgoed kan daarbij van toepassing zijn (artikel 2.1. lid 3). In omgevingsverordeningen (artikel 2.27) en omgevingsplannen en projectbesluiten (artikel 2.28) legt het Rijk verplichte instructieregels op voor het behoud van cultureel erfgoed en werelderfgoed. Daar moet dus rekening mee gehouden worden.

De nadere uitwerking van de wet gaat via vier AMvB's:

1. Omgevingsbesluit (invoeringsbesluit Omgevingswet),
2. Besluit Kwaliteit Leefomgeving (Bkl),
3. Besluit activiteiten leefomgeving (Bal) en
4. Besluit bouwwerken leefomgeving (Bbl).

In de Omgevingswet wordt gesproken van activiteiten, handelingen die uitgevoerd worden om iets te realiseren. De grondslagen voor de activiteiten die cultureel erfgoed (artikel 4.3 lid 1h) of werelderfgoed (artikel 4.3. lid 1i) betreffen zijn in de Omgevingswet opgenomen. In de eerste plaats wordt behoud van het erfgoed nagestreefd. Vernieling en beschadiging moet worden voorkomen (art. 4.28 en art. 4.29). De activiteit rijksmonumentenactiviteit is nader uitgewerkt in het Besluit activiteiten leefomgeving (Bal: hoofdstuk 13, art. 13.1 t/m 13.13). Evenals in de huidige Wabo is het verboden te

handelen in strijd met een voorschrift van een omgevingsvergunning. In de Omgevingswet is dit een omgevingsplanactiviteit gericht op archeologische monumenten (art. 5.5 lid 1).

Voor de gemeentelijke archeologische monumentenzorg zoals we die in de ruimtelijke ordening (Wro) en het omgevingsvergunningstelsel (Wabo) geborgd is, is vanaf inwerking treden van de Omgevingswet opgenomen in het Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl). Paragraaf 5.1.5.5. behandelt cultureel- en werelderfgoed. Artikel 5.130 (behoud cultureel erfgoed) bevat alle relevante onderdelen om archeologisch erfgoed adequaat te borgen, zoals artikel 38a van Monumentwet 1988 en artikel 3.1.6 lid 5a Besluit ruimtelijke ordening/Bro dat nu nog doen. In het nieuwe artikel wordt gesteld dat in het omgevingsplan in het belang van cultureel erfgoed rekening wordt gehouden met bekende of aantoonbaar te verwachten archeologische monumenten. Hiertoe dienen vervolgens regels voor opgesteld te worden. Nieuw is dat nu gesproken wordt van bekende of aantoonbaar te verwachten archeologische monumenten en niet meer – zoals nu nog het geval is – van aanwezige dan wel te verwachten archeologische monumenten.

Artikel 41a van de Monumentenwet 1988 komt ook terug in artikel 5.130 (lid 4) Besluit kwaliteit leefomgeving. Sinds 2007 geldt een grens van 100 m² voor kruimelgevallen bij aanvragen omgevingsvergunning voor bouwen, aanleggen/werken geen bouwwerken zijnde of werkzaamheden. De gemeenteraad kan hiervan (beredeneerd) afwijken (strikttere begrenzing vaststellen maar ook ruimere). Dat heeft gemeente Oudewater in 2010/2015 ook gedaan; vooral ook omdat een zeer strikte vrijstellingsgrens c.q. onderzoeksverplichting voor het hele gemeentelijke grondgebied in de praktijk onwerkbaar is. In de Omgevingswet verandert dit niet en kan het vrijstellingenbeleid zoals eerder in Oudewater is vastgesteld als basis worden genomen bij huidige actualisatie van het archeologiebeleid.

Voor delen van de gemeente is bekend dat sprake is van de aanwezigheid van archeologische resten in de ondergrond en ondergebracht in de categorieën *archeologische waarden* (o.a. *TAW-gebieden, vindplaatsen en WOII-gerelateerde locaties*), terwijl voor andere delen van de gemeente sprake is van aantoonbaar te verwachten archeologische resten: de *archeologische verwachtingsgebieden*. Immers op basis van de landschappelijke ligging en de correlatie tussen deze landschappelijke ligging en dichtheid aan archeologische vindplaatsen is een verdeling gemaakt in hoge, middelhoge of lage verwachting. Deze zones met aanwezige en aantoonbare te verwachten archeologie zijn onderverdeeld in de kaartenheden Waarde-archeologie 1 tot en met Waarde-Archeologie 8 en worden in paragraaf 4.4 toegelicht.

4.3 Van verwachtingskaart naar beleidskaart

Gestapelde archeologische verwachtingen en waarden

De archeologische verwachtingenkaart uit 2015 is, zoals hiervoor beschreven, geactualiseerd en van extra kaartlagen voorzien (bodemverstoringen, uitbreiding van WOII-laag en uitbreiding van de laag met watergerelateerde archeologie). Aan de verschillende archeolandschappelijke eenheden is in de achterliggende GIS-tabel een archeologische verwachting toegekend: hoog, middelhoog of laag en eveneens is de globale diepteligging aangeduid. De verschillende waarden- en verwachtingszones hebben verschillende implicaties:

- in de historische kern van Oudewater, historische erven en overige terreinen met archeologische waarden is een (zeer) hoge dichtheid aan archeologische resten uit de late middeleeuwen en/of nieuwe tijd te aanwezig.

- in zones met een *hoge archeologische verwachting* wordt de hoogste dichtheid aan archeologische vindplaatsen (m.n. nederzettingsterreinen) verwacht;
- in zones met een *middelhoge archeologische verwachting* worden archeologische vindplaatsen verwacht, maar in een lagere dichtheid dan in de zones met een hoge archeologische verwachting;
- in zones met een *lage archeologische verwachting* wordt de kans op het voorkomen van archeologische vindplaatsen klein geacht. Wel dient opgemerkt te worden dat de aanwezigheid van archeologische resten niet kan worden uitgesloten (de reeds bekende vindplaatsen in deze eenheden bewijzen dit);

Eenzelfde onderscheid naar te verwachten dichtheid aan vindplaatsen geldt voor de lage, middelhoge en hoge verwachting voor watergerelateerde resten.

De gestapelde verwachtingskaart, in combinatie met de locaties met archeologische waarden, vormen de basis voor de archeologische beleidskaart (kaartbijlage 3). Vanuit het gezichtspunt van het gemeentelijk beleid is een stapelkaart veel praktischer dan afzonderlijke kaarten, omdat een dergelijke kaart eenduidig vertaald kan worden naar een AMZ-advies ten behoeve van het bestemmingsplan/omgevingsplan. Voor het achterhalen van de oorsprong van een bepaalde verwachtingswaarde, en daarmee ook de implicaties of mogelijkheden voor het te volgen beleid, dienen de achterliggende GIS-tabellen geraadpleegd te worden.

4.4 De archeologische beleidscategorieën

Terreinen met archeologische waarden

Waarde-Archeologie 1 betreft de historische kern van Oudewater. In dit gebied zijn archeologische resten aanwezig en te verwachten uit de late middeleeuwen en nieuwe tijd. Gezien de ligging van de historische kern bij de samenvloeiing van de Hollandse IJssel en Lange Linschoten is de aanwezigheid van oudere resten (vroeg middeleeuwen en/of Romeinse tijd) niet uit te sluiten.

De archeologische resten hebben veelal betrekking op funderingsresten van (voormalige) bebouwing, vestingwerken, kademuren e.d. aanwezig/te verwachten. Ook zijn resten van beer- en waterputten in dit gebied aanwezig, vergezeld met een grote dichtheid aan archeologische voorwerpen. Daarnaast zijn direct om de kerk resten van begravingen te verwachten. Concluderend kan worden gesteld dat in deze zone een zeer hoge dichtheid aan archeologische sporen en resten aanwezig is en dat zelfs kleinschalige bodemingrepen kunnen leiden tot verstoring van de archeologische resten met informatieverlies tot gevolg.

Beleid: Streven naar behoud in huidige staat; archeologisch (voor)onderzoek is verplicht als de oppervlakte van de ingreep groter is dan **50 m²** én de diepte van de ingreep dieper reikt dan **0,3 m -mv**.

Waarde-Archeologie 2 betreft terreinen waarvan is vastgesteld dat er archeologische resten in de ondergrond aanwezig zijn en betreft terreinen met een archeologische waarde, de vestingwerken, maar ook de erven in de bewoningslinten waarvan vastgesteld is dat er historische bebouwing stond.

- TAW-gebieden
- Zone met vestingwerken rond de historische kern van Oudewater
- Historische erven
- Historische dijk aan weerszijden van de uiterwaard van de Hollandse IJssel
- Terreinen met resten uit de Tweede Wereldoorlog

Voor deze categorie geldt dat op basis van (historische) bronnen vastgesteld is dat er archeologische resten aanwezig of te verwachten zijn. De dichtheid van sporen en resten is minder hoog dan die van categorie waarde-archeologie 1, maar daar tegenover staat dan de omvang van de locaties een stuk kleiner zijn, veelal niet meer dan enkele honderden vierkante meters. Om te voorkomen dat bij bodemingrepen een groot deel van de archeologische resten ongezien verloren gaan, geldt ook voor deze categorie een relatief streng vrijstellingsbeleid.

Beleid: Streven naar behoud in huidige staat; archeologisch (voor)onderzoek is verplicht als de oppervlakte van de ingreep groter is dan **100 m²** én de diepte van de ingreep dieper reikt dan **0,3 m -mv**.

Waarde-Archeologie 3 betreft de watergebieden met een archeologische relevantie die liggen in de zones met een archeologische waarde en in de historische bewoningslinten. Veelal is sprake van zones met een kleine omvang (veelal niet groter dan enkele tientallen vierkante meters) waar watergerelateerde zaken als beschoeiingen, funderingen van bruggen, visfuisen en afvaldumps verwacht moeten worden. Specifiek bij molenlocaties zijn zaken te verwachten die een relatie met de molen hebben (funderingen van in- en uitlaat; beschoeiingen). Aangezien sprake is van resten met geringe omvang zullen kleinschalige bodemingrepen leiden tot relatief forse verstoring van de archeologische resten met informatieverlies tot gevolg.

Beleid: Streven naar behoud in huidige staat; archeologisch (voor)onderzoek is verplicht als de oppervlakte van de ingreep groter is dan **20 m²** én de diepte van de ingreep dieper reikt dan **de top van de waterbodem**. Let wel, een eventueel aanwezige recente sliblaag bevat geen archeologische resten. (Jaarlijkse) baggerwerkzaamheden die beperkt blijven tot het verwijderen van deze aantoonbaar recente (jonger dan 50 jaar) sliblaag zijn vrijgesteld van archeologisch onderzoek.

Archeologische verwachtingsgebieden

Waarde-Archeologie 4: Gebieden met een hoge archeologische verwachting

In gebieden met een hoge archeologische verwachting is de kans op het aantreffen van archeologische resten relatief groot (hoge dichtheid aan verwachte archeologische vindplaatsen).

Beleid: Als ondergrens voor archeologisch onderzoek geldt een oppervlakte van **200 m²** én een diepte van **0,3 m -mv**.

Waarde-Archeologie 5: Gebieden met een middelhoge archeologische verwachting

Het betreft de wat oudere stroomgordels en ook de veelal lange en smalle crevasses behoren tot deze categorie. Tevens zijn de delen van de bewoningslinten waar geen bewijzen zijn voor historische bewoning ondergebracht in deze categorie. De kans op het aantreffen van archeologische resten in gebieden met een middelhoge archeologische verwachting wordt minder groot geacht als in zones met een hoge verwachting omdat de dichtheid aan verwachte vindplaatsen minder groot is dan bij de hoge verwachtingszones. Derhalve is een minder streng vrijstellingsbeleid gerechtvaardigd.

Beleid: Voor zones met een middelhoge verwachting (met het archeologisch relevante niveau ondieper dan 2 m –mv) geldt een ondergrens van **2.500 m²** én een diepte van **0,3 m –mv** voor archeologisch onderzoek.

Waarde-Archeologie 6: Gebieden met een middelhoge archeologische verwachting (dieper dan 2 m – mv)

In gebieden waar vanaf een diepte van 2 m -mv een middelhoge archeologische verwachting geldt is vanaf deze diepte (of dieper) sprake van de aanwezigheid van oudere stroomgordels. In de oeverafzettingen van deze stroomgordels kunnen, afhankelijk van de ouderdom van de betreffende stroomgordel archeologische resten uit de steentijd en/of bronstijd/ijzertijd worden verwacht. De dichtheid aan vindplaatsen is minder groot dan bij de gebieden met een hoge verwachting en derhalve is een minder streng vrijstellingsbeleid gerechtvaardigd.

Beleid: Als ondergrens voor archeologisch onderzoek geldt een oppervlakte van **2.500 m²** én een diepte van **2,0 m -mv**.

Waarde-Archeologie 7: Gebieden met een lage archeologische verwachting

In gebieden met een lage archeologische verwachting geldt een lage dichtheid aan archeologische resten aangezien de landschappelijke ligging (lage, natte context) nauwelijks geschikt was voor bewoning. De aanwezigheid van archeologische zijn echter niet uit te sluiten. Als ondergrens voor archeologisch onderzoek geldt een oppervlakte van **10.000 m²** én een diepte van **0,3 m -mv**.

Waarde-Archeologie 8: Gebieden met een middelhoge watergerelateerde verwachting

In gebieden met een middelhoge watergerelateerde verwachting betreffen delen van de Hollandse IJssel en Lange Linschoten.

Beleid: Als ondergrens voor archeologisch onderzoek geldt een oppervlakte van **1.000 m²** én de diepte van de ingreep dieper reikt dan **de top van de waterbodem**. Periodieke baggerwerkzaamheden die beperkt blijven tot het verwijderen van deze aantoonbaar recente (jonger dan 50 jaar) sliblaag zijn vrijgesteld van archeologisch onderzoek.

Vrijgegeven terreinen: Het betreft terreinen die op de beleidskaart uit 2015 al als 'vrijgegeven' stonden afgebeeld. Gebieden die in deze categorie liggen zijn vrijgesteld van archeologisch onderzoek.

Voor de volledigheid: de watergebieden met een lage watergerelateerde verwachting zijn niet op de beleidskaart weergegeven. In deze gebieden geldt de onderliggende archeologische verwachting (van de onderliggende aardkundige eenheid).

Attentiegebieden

Uitgevoerd onderzoek: zones waar het archeologisch onderzoekstraject (AMZ-cyclus) gestart is. Op basis van het aanwezige archeologische onderzoeksrapport kan door de archeologisch adviseur van de gemeente worden bepaald of nieuwe planvorming een bedreiging vormt voor aanwezige of te verwachten archeologische resten en zo ja welke vorm van archeologisch onderzoek nog nodig is op de locatie.

Bodemverstoringen: De gebieden met bodemverstoringen zijn als attentiegebied op de beleidskaart weergegeven. In overleg met de archeologisch adviseur van de gemeente kan mogelijk een aangepaste onderzoeksstrategie worden gevolgd. Omdat mogelijk is sprake van verstoring van het archeologisch relevante niveau wordt aanbevolen de eerste fase van archeologisch veldonderzoek zo in te steken dat informatie wordt verzameld over de mate en diepte van de verstoringen en de gevolgen daarvan op het archeologisch relevante niveau.

4.5 Archeologisch onderzoek(straject)

Het archeologisch beleidsveld is gebonden aan de regels van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) en aan een certificering. Dat betekent dat er strikte regels gelden voor de wijze waarop onderzoek dient te worden uitgevoerd volgens de cyclus van de Archeologische Monumentenzorg (AMZ). In de praktijk betekent dit, dat er na elke stap in die cyclus, namelijk het verkennend onderzoek (bureauonderzoek, boringen), karterend / waarderend onderzoek (boringen, proefsleuven) en eventueel een definitieve opgraving, een moment komt waarop een advies door een gecertificeerde organisatie wordt gegeven. Het bevoegd gezag (meestal de gemeente) kan op basis van dat advies een besluit nemen of de initiatiefnemer een vervolgonderzoek moet laten doen om te voldoen aan de eisen voor het verkrijgen van een omgevingsvergunning.

Doorgaans wordt het archeologisch onderzoek, evenals bijvoorbeeld het milieuonderzoek, zo meegenomen in de planvorming van initiatieven dat er ten aanzien van de uitvoering / planning van de werkzaamheden geen belemmeringen ontstaan. Daarnaast is er in de KNA een mogelijkheid om werkzaamheden die niet of nauwelijks de gelegenheid bieden voor onderzoek vooraf, zoals het werk aan kabels / leidingen en riolering onder bestaande infrastructuur, te kiezen voor een vorm van begeleiding (proefsleuven variant begeleiding of opgraving variant begeleiding). De essentie is dan dat de archeologen niet vooraf hun onderzoek doen, maar meekijken met / aanwezig zijn bij de uitvoering. Het inzetten van dat instrument is weliswaar aan regels gebonden, maar het biedt de gelegenheid om bij specifieke werkzaamheden een snelle en werkbare vorm van onderzoek te kiezen. Vertraging bij werkzaamheden in de openbare ruimte wordt zo voorkomen.

5 Toelichting op de kaartproducten

5.1 Algemeen

De resultaten van de inventarisatie en actualisatie worden gepresenteerd in drie kaarten. Allereerst betreft het een aardkundige kaart, aangevuld met archeologische gegevens. Deze kaart vormt de basis voor de landschappelijke archeologische verwachting van de archeologische waarden- en verwachtingenkaart. Naast de landschappelijke verwachtingen worden op deze kaart de verwachtingen gepresenteerd die het resultaat zijn van de archeologische en historische inventarisatie. De waarden- en verwachtingenkaart is vervolgens omgezet in een archeologische beleidskaart. In onderstaande paragrafen wordt nader ingegaan op de verschillende kaarten.

5.2 De aardkundige kaart

5.2.1 Kaartopbouw

De aardkundige kaart heeft een eenvoudige opzet. De basis van de kaart wordt gevormd door de landschappelijke eenheden (stroomgordels, crevasses en komgebied), gethematiseerd naar diepteligging, zodat met een blik op de kaart zichtbaar is of het archeologisch relevante niveau zich ondiep of dieper in de ondergrond bevindt. De landschappelijke eenheden zijn het resultaat van de kartering van de kaart uit 2010/2015, aangevuld met een verfijning en actualisatie (en is beschreven in paragrafen 2.2 en 3.2). Als ondergrond is de TOP10NL gebruikt en worden de belangrijkste toponiemen vermeld.

5.2.2 Kaartlagen

Dit, op schaal 1:12.500 afgebeelde, kaartbeeld⁹ is voorzien van aanvullende gegevens als archeologische gegevens (archeologische en historische vindplaatsen als puntlocatie), archeologische rijksmonumenten, AMK-terreinen (omlijnd), historische (nederzettingen)locaties (arcering) en is verder voorzien van bodemverstoringen (als arcering). De kaart is opgebouwd uit de volgende kaartlagen:

- Aardkundige situatie:
 - o Aardkundige eenheden (vlakken): onderverdeeld naar eenheid en diepteligging.
- Archeologie:
 - o Archeologische waarden: TAW-gebieden (vlakken);
 - o Historische locaties met archeologische relevantie (punten en vlakken): dit betreffen de historische stad en vestingwerken, historische bewoningslinten, historische erven met bebouwing (situatie 1832);
 - o WOII-archeologie (punten, lijnen);
 - o Archeologische vondstlocaties.
- Watergebieden (gethematiseerd naar ouderdom);
- Bodemverstoringen, gethematiseerd naar type verstoring (vlakken).

⁹ De kaartschaal van de gebruikte bronnen en vervaardigde kaarten is 1:10.000, maar is om praktische redenen (A0-papierformaat) afgebeeld op schaal 1:12.000 zodat de kaarten beperkt konden blijven tot 1 deelblad.

5.3 De archeologische waarden- en verwachtingenkaart

5.3.1 Kaartopbouw

De archeologische waarden- en verwachtingenkaart is opgebouwd uit drie kaartgroepen, te weten de groep met archeologische waarden, de groep met archeologische verwachtingen en de groep met attentiegebieden (restgeulen, bodemverstoringen en onderzoeksgebieden).

5.3.2 Kaartlagen

Archeologische waarden

De kaartgroep met archeologische waarden is opgebouwd uit de volgende lagen:

- Archeologische terreinen (vlakken):
 - o Terreinen van Archeologische Waarde (vlakken);
 - o Middeleeuwse stad Oudewater;
 - o Zone met vestingwerken van de stad Oudewater;
 - o Historische erven (al dan niet gelegen binnen bewoningslinten) en locaties historische bebouwing (1832);
 - o Historische dijk aan weerszijden van de Hollandse IJssel (buffer met breedte van 20 m (= 10 m aan weerszijden van centrale as).
- Archeologische vondstlocaties (puntlocaties).

Archeologische verwachtingen

- Verwachtingsgebieden op basis van opbouw ondergrond;
- Specifieke verwachting: WOII-gerelateerde archeologische zones;
- Specifieke verwachting: bewoningslinten;
- Watergebieden: watergerelateerde verwachting);

Attentiegebieden

Restgeulen: Binnen de stroomgordels en crevasses zijn op diverse locaties (dichtgeslibde) restgeulen weergegeven. In deze dichtgeslibde restgeulen dient rekening te worden gehouden met de aanwezigheid van watergerelateerde archeologische resten als (afhankelijk van de ouderdom van de betreffende restgeul) afvaldump, visfinken, houten kano's en/of scheepswrakken, funderingen van bruggetjes e.d.

Bodemverstoringen: Behalve de archeolandschappelijke eenheid is ook de gaafheid (mate van intactheid) van de bodem van belang voor de archeologische verwachtingswaarde. In een gebied met een hoge archeologische verwachting kan de aanwezigheid van goed geconserveerde archeologische resten immers gering zijn als gevolg van bodemverstoringen. Gegevens over bodemverstoringen zijn verkregen van diverse bronnen, zoals beschreven in paragraaf 2.3. Op verschillende kaarten staan afgegraven, opgeworpen en vergraven/verstoorde zones aangegeven.

De zeggingskracht van de verstoringsgegevens is evenwel nogal beperkt. Enerzijds speelt mee dat veelal niet bekend is of de verstoringen voldoende nauwkeurig zijn omdat de schaal van de verstoringsgegevens erg grof is (1:50.000 of 1:25.000). Anderzijds is niet bekend wat het effect van de bodemverstoring is op de mogelijk aanwezige archeologische resten, omdat geen goed inzicht is in de diepte van de verstoringen in relatie tot de diepte van het potentieel archeologisch niveau. Bovendien is in de gemeente Oudewater veelal sprake van meerdere archeologisch relevante niveaus en kan bijvoorbeeld wel het bovenste niveau verstoord zijn terwijl de diepere niveaus nog intact zijn. Om deze reden zijn de zones met bodemverstoringen met een arcering op de verwachtingenkaart weergegeven. In deze zones geldt de onderliggende waarde/verwachting, maar dient bij uitvoering van archeologisch (voor)onderzoek rekening te houden met mogelijk aanwezige verstoringen (bijvoorbeeld in de vorm van een aangepaste onderzoeksstrategie) en dient middels het onderzoek vast te worden gesteld of het archeologisch relevante niveau (of niveaus) al verstoord is.

Uitgevoerd onderzoek: Op de kaart zijn de begrenzingen weergegeven van binnen de gemeente uitgevoerde archeologische onderzoeken. Er is gekozen voor een weergave met omlijning zodat de onderliggende waarde of verwachting nog zichtbaar is. Vanwege de leesbaarheid van de kaarten zijn deze gebieden niet weergegeven op de pdf-versie van de kaart. De gis-bestanden met de gebieden waar archeologisch (voor)onderzoek is uitgevoerd is wel aangeleverd aan de gemeente.

5.4 Archeologische beleidskaart

5.4.1 *Legenda-eenheden op de beleidskaart*

Op de archeologische beleidskaart is geen onderscheid gemaakt in archeologische perioden en wordt de archeologische verwachting aangeduid met de termen hoog, middelhoog, laag, waterbodems en specifieke verwachting. Op de archeologische beleidskaart staat kort aangegeven wat het gewenste beleid is. Op de archeologische beleidskaart zijn de volgende eenheden te onderscheiden.

Archeologische rijksmonumenten en gemeentelijke archeologische monumenten

Van terreinen met fysiek-inhoudelijk gewaardeerde archeologische resten weet men (globaal) wat er aanwezig is en wat daarvan de waarde is. Binnen deze categorie scharen we de terreinen met een rijksbescherming (archeologische rijksmonumenten) en met een gemeentelijke bescherming. Momenteel zijn binnen de gemeente geen archeologische terreinen met een gemeentelijke monumentenstatus of rijksbescherming aanwezig.

Terreinen met archeologische resten

In de gemeente zijn een aantal locaties aanwezig waarvan op basis van bronnen als archeologische vondsten, uitgevoerd onderzoek en historische kaarten, bekend is dat in de ondergrond archeologische resten aanwezig zijn. Op de locaties waar archeologisch onderzoek is uitgevoerd heeft ook een archeologische waardering plaatsgevonden, maar in een aantal van de waarde-gebieden heeft geen formeel waardestellend onderzoek plaatsgevonden. Het betreft bijvoorbeeld het historische centrum van Oudewater waar op basis van uitgevoerd onderzoek, in het kader van bijvoorbeeld rioolvervanging, uitspraken zijn gemaakt over de archeologische waarde en dat geldt ook voor de andere archeologische terreinen. In deze gebieden is de verwachte dichtheid aan (en de ligging, omvang en conservering van) archeologische resten dusdanig groot (zeer hoge verwachting) dat het risico op

informatieverlies een zeer beheerste omgang met deze terreinen noodzakelijk maakt.¹⁰ De terreinen met niet-gewaardeerde archeologische resten zijn bijvoorbeeld de terreinen van archeologische waarde (TAW, de voormalige AMK terreinen), de historische stad Oudewater en bijbehorende vestingwerken, de historische erven binnen de bewoningslinten en historische molenplaatsen.

Aan de locatie van de historische stad is een '**Waarde-archeologie 1**' toegekend omdat hier sprake is van een hele hoge dichtheid aan archeologische resten. Zelfs bij bodemingrepen met minimale omvang treedt relevant informatieverlies op door verstoring van de aanwezige archeologische resten.

De overige locaties zijn ondergebracht in de categorie '**Waarde-archeologie 2**' omdat hierbij sprake is van minder grote dichtheid aan archeologische resten dan in de historische stad. Ook hier geldt dat de kans groot is dat archeologische resten verstoord raken (en daarmee aanzienlijke informatieverlies optreedt) op locaties waar bodemingrepen plaatsvinden.

Waarde-archeologie 3 betreft de delen van de Hollandse IJssel en Lange Linschoten die gelegen zijn binnen de begrenzing van de historische stad Oudewater, de historische watergangen in de bewoningslinten, de zones direct om de historische kwakels en bruggen over de Lange Linschoten evenals de delen van de vestingwerken die nu nog watervoerend zijn.

Archeologische verwachtingsgebieden

Op basis van archeologische kennis en fysieke kenmerken van het landschap zijn verschillende verwachtingsgebieden te onderscheiden. In deze gebieden is sprake van verschillen in de verwachte dichtheid waarin archeologische resten voorkomen. Deze verwachtingsgebieden zijn relevant in het buitengebied en in delen van de bebouwde kom. De gebieden waarbinnen alleen een generieke verwachte dichtheid aan archeologische resten geldt (uitgesplitst in de categorieën hoog, midden, laag), worden op de beleidskaart aangeduid als Archeologische verwachtingsgebieden. De volgende vijf categorieën archeologische verwachtingsgebieden worden onderscheiden:

- **Waarde-archeologie 4:** Gebieden met een hoge verwachte dichtheid aan archeologische resten;
- **Waarde-archeologie 5:** Gebieden met een middelhoge verwachte dichtheid aan archeologische resten en delen van de bewoningslinten;
- **Waarde-archeologie 6:** Gebieden met een middelhoge verwachte dichtheid aan archeologische resten waarbij deze verwachting geldt voor een diepte vanaf 200 cm -mv;
- **Waarde-archeologie 7:** Gebieden met een lage verwachte dichtheid aan archeologische resten;
- **Waarde-archeologie 8:** waterbodems met een archeologische verwachting;

Vrijgegeven terreinen

Op de beleidskaart uit 2015 (en daarvoor al op de beleidskaart uit 2010) zijn een aantal 'vrijgegeven terreinen' weergegeven. Deze terreinen zijn nagenoeg ongewijzigd overgenomen op de huidige beleidskaart. Een uitzondering hierop betreft de woonwijk aan de noordzijde van de bebouwde kom van Oudewater. Deze wijk is op de kaart uit 2010 als vrijgegeven aangeduid terwijl er geen archeologisch onderzoek heeft plaatsgevonden. In een deel van het betreffende gebied ligt in de diepere ondergrond een stroomgordel en de kans dat deze eventuele resten op deze stroomgordel verstoord zijn bij de bouw van deze wijk, is minimaal.

¹⁰ De Groot e.a. 2011.

De huidige inventarisatie heeft niet geleid tot nieuwe 'vrijgegeven locaties' aangezien bij de geïnterpreteerde bodemverstoringen niet kon worden aangetoond dat de verstoring dieper reikt dan het archeologisch relevante niveau. Evenmin hebben er in de periode tussen 2015 en het heden archeologische opgravingen plaatsgevonden.

Attentiegebieden

Daarnaast zijn op de beleidskaart enkele kaartlagen toegevoegd die een signalerende functie hebben. Deze aandachtsgebieden zijn:

- Gebieden met bodemverstoringen (ondiep of diepte niet bekend); Bij geplande ontwikkelingen in deze zones dient voorafgaand contact te worden opgenomen met (de archeologisch adviseur van) de gemeente om te bepalen of archeologisch onderzoek in het kader van de ontwikkeling zinvol is en zo ja, op welke wijze het archeologisch onderzoek vormgegeven dient te worden.
- Gebieden waar archeologisch onderzoek is uitgevoerd; Bij geplande ontwikkelingen in deze zones dient voorafgaand contact te worden opgenomen met (de archeologisch adviseur van) de gemeente om te bepalen of archeologisch onderzoek in het kader van de ontwikkeling zinvol is en zo ja, op welke wijze het archeologisch onderzoek vormgegeven dient te worden. Vanwege de leesbaarheid van de kaarten zijn deze gebieden niet weergegeven op de pdf-versie van de kaart. De gis-bestanden met de gebieden waar archeologisch (voor)onderzoek is uitgevoerd is wel aangeleverd aan de gemeente.
- Restgeulen van stroomgordels; in de restgeulen zijn afvaldumpen te verwachten, maar ook watergerelateerde archeologische resten zoals visfinken en houten kano's. In deze zones dient (mogelijk) een aangepaste onderzoeksmethodiek te worden uitgevoerd. Geadviseerd wordt om bij geplande bodemingrepen in deze zones contact op te nemen met (de archeologisch adviseur van) de gemeente.

Literatuur

- Bade, T. & G. Smid, 2008. Eigen haard is goud waard: over de economische baten van cultuurhistorisch erfgoed. Projectbureau Belvedere/Triple E productions, Utrecht/Arnhem.
- Bles B.J. & H.J.M. Zegers, 1969. De bodemgesteldheid in het toekomstige ruilverkavelingsgebied Lopikerwaard-West. Stibokarapport 806
- Bles B.J. & H.J.M. Zegers, 1971. De bodemgesteldheid in het toekomstige ruilverkavelingsgebied Lopikerwaard-West. Stibokarapport 872
- Cohen, K., E. Stouthamer, H.J. Pierik & A. Geurts, 2012. Rhine-Meuse Delta Studies. Digital Basemap for Delta Evolution and Palaeogeography. Departement Fysische Geografie, Universiteit Utrecht.
- Cohen, K.M., S. Arnoldussen, G. Erkens, Y.T. van Popta & L.J. Taal, 2014. Archeologische verwachtingskaart uiterwaarden rivierengebied. Deltares-rapport 1207078. Deltares i.s.m. Rijksuniversiteit Groningen & Universiteit Utrecht.
- Ende, H. van den, 2015. Actualisatie archeologiebeleid 2015. Gemeente Oudewater.
- Enenkel, J., 2021. CE-bodembelastingkaart Gemeente Oudewater. Historisch vooronderzoek conventionele explosieven. IDDS Explosieven B.V.
- Groot, T. de, A. Koekelkoren, M. Lobbes & B.I. Smit, 2011. Deel III Effecten van vrijstellingen voor archeologisch erfgoed. In: R.C.G.M. Lauwerier, T. de Groot, B.J.H. van Os & L. Theunissen (red.), Vragen over Malta. Onderzoek naar de effectiviteit van de onderzoeksketen, sluipende degradatie en de effecten van vrijstellingen. Rapportage archeologische monumentenzorg 196. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort
- Haartsen, B. Olde Meierink, R. De Groot en J. Dam, 2017: Cultuurhistorische waardenkaart van de Gemeente Oudewater, Lantschapsstudies 142, Haaften
- Maas, G.J., F. de Vries, F. Brouwer & N. Heidema 2016. Inventarisatie GIS-bestanden met informatie over bodemverstoring. Wageningen Environmental Research Rapport 2751, Wageningen.
- Pierik, H.J., 2017. Geomorphological reconstructions of the natural levee landscape in the first millennium AD of the Rhine-Meuse delta, the Netherlands. DANS
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, 2017. Handleiding voor gebruik van de verstoringsbronnenkaart. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, publicatie maart 2017. Amersfoort.
- ROB, 1998. Het handboek van ROB-specificaties juni 1988. Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, Amersfoort.
- Tol, A.J., J.W.H.P. Verhagen & M. Verbruggen, 2006. *KNA-leidraad inventariserend veldonderzoek; Deel: karterend booronderzoek* (eindversie 30 maart 2006). SIKB, Gouda.

Overzicht van figuren, tabellen, bijlagen en appendices

Figuren:

Figuur 1. Ligging van de gemeente Oudewater.	6
Figuur 2. Voorbeeld van verschillen in de ligging van oeverwallen en crevasses ten oosten van de Lange Linschoten op de gemeentelijke verwachtingskaart uit 2015 (boven), de reconstructies van Cohen e.a. (2012) en Pierik (2017), en het doorlopen van crevasses op basis van het AHN4 (beneden; de maaiveldhoogten zijn van -1 tot -2 m –NAP geclassificeerd).	18
Figuur 3. Uitsnede ter hoogte van de Blokland-Snelrewaard en Willeskop stroomgordels van de a) De nieuwe paleogeografische kaart voor het rivierengebied (Cohen e.a., 2012), b) het AHN4 en c) het geactualiseerd ondergrondmodel.	19
Figuur 4. Uitsnede ter hoogte van de Zuid-Stuivenberg en Polsbroekerdam stroomgordels van de a) De nieuwe paleogeografische kaart voor het rivierengebied (Cohen e.a., 2012), b) het AHN4, c) door de RAF gemaakte luchtfoto's en d) het geactualiseerd ondergrondmodel.	20
Figuur 5. Geactualiseerd ondergrondmodel en de bronnen die zijn gebruikt voor deze actualisatie.	22
Figuur 6. Weergave van de uiteinden van de Hoenkoopse Buurtweg (links op beide kaarten) en de Willekopse Tiendweg (rechts op beide kaarten) op de kaart van Dou & Broeckhuysen uit 1647 en de kaart van Hattinga uit 1771. Hattinga geeft de situatie weer zoals die momenteel nog is (Willekopse Tiendweg eindigt dicht bij Oudewater dan de Hoenkoopse Buurtweg), terwijl Dou & Broeckhuysen dit anders weergeven.	25
Figuur 7. Scheiding tussen de Erfgoedwet en de Omgevingswet voor wat betreft bepalingen (bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort)..	28

Tabellen:

Tabel 1. Tabelstructuur van het basisbestand OUDE_ondergrond..	8
Tabel 2. Samenvatting van de archeologische vindplaatsgegevens.	10
Tabel 3. Archeologisch relevante elementen uit de OO-inventarisatie van IDDS.	13
Tabel 4. Overzicht met zaken die door het ontbreken van een archeologische relevantie niet op de archeologische kaart zijn overgenomen.	14
Tabel 5. Oppervlakte aan bodemverstoringen, onderverdeeld naar type verstoringen.	16
Tabel 6. Overzicht van de negen bewoningslinten, de (vermoedelijke) ouderdom en de bewoningssituatie zoals weergegeven op de historische kaarten uit 1615, 1647 en 1832..	24

Bijlagen:

- Bijlage 1. Tijdschaal
- Bijlage 2. Overzicht van Terreinen van Archeologische Waarde
- Bijlage 3. Vindplaatscatalogus

Kaartbijlagen

- Kaartbijlage 1. Kaart met landschappelijke opbouw en archeologische vindplaatsen

Kaartbijlage 2. Archeologische waarden- en verwachtingenkaart

Kaartbijlage 3. Archeologische beleidskaart

Bijlage 1. Tijdschaal

Archeologische perioden			
Tijdperk			Datering
Recente tijd			
Nieuwe tijd		C	1945
		B	1850
		A	1650
Middeleeuwen		Laat B	1500
		Laat A	1250
	Vroeg		1050
		D: Ottoonse tijd	900
		C: Karolingische tijd	725
		B: Merovingische tijd	525
		A: Volksverhuizingstijd	450
Romeinse tijd		Laat	270
		Midden	70 na Chr.
		Vroeg	15 voor Chr.
Prehistorie	IJzertijd	Laat	250
		Midden	500
		Vroeg	800
	Bronstijd	Laat	1100
		Midden	1800
		Vroeg	2000
	Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	Laat	2850
		Midden	4200
		Vroeg	4900/5300
	Mesolithicum (Midden Steentijd)	Laat	6450
		Midden	8640
		Vroeg	9700
	Paleolithicum (Oude Steentijd)	Laat	12.500
		Jong B	16.000
		Jong A	35.000
		Midden	250.000
		Oud	

label1_standdaard_Archeologisch_RAAP_2014

Bijlage 2. Overzicht van Terreinen van Archeologische Waarde

id	Type	RmNummer	RmVerwijzing	AmkNr	AmkVerwijz	BronOverig	Toelichting	DatBegin	DatEind	DatToelich
1	kerk			12326		AMK	AMK: terrein van zeer hoge archeologische waarde	mel	nt	
2	stad					beleidskaart 2015	historische kern Oudewater; begrenzing: beleidskaart 2015	mel	nt	
3	schans					CHW; AHN4	schans De Pleit	ntm	ntl	schans uit 1796
4	watermolen					kad_min_1832		mel/nt	nt	begindatering?
5	watermolen					kad_min_1832		mel/nt	nt	begindatering?
6	watermolen					kad_min_1832	Noort Zijder Mole: wipwatermolen, GESLOOPT in rond 1880 (Inventaris van het archief van het waterschap Noord-Linschoten 1609-1974, p.6). Staat ook op kaart van Van Berckenrode (1615); Dou & Van Broeckhuysen (1647) en is benoemd als Noort Zyder Mole.	mel/ntv	nt	begindatering: bestond in ieder geval al in 1615
7	watermolen					kad_min_1832	Zuyt Syder Mole. Staat ook op kaart van Van Berckenrode (1615); Dou & Van Broeckhuysen (1647) en us benoemd als Zuyt Syder Mole.	mel/ntv	nt	begindatering: bestond in ieder geval al in 1615
8	watermolen					kad_min_1832	niet op kaart van Van Berckenrode (1615) en Dou & Van Broeckhuysen (1647) aangegeven	mel/nt	nt	begindatering?
9	watermolen					kad_min_1832	op kaart van Van Berckenrode (1615) en Dou & Van Broeckhuysen (1647) aangegeven	mel/ntv	nt	begindatering: bestond in ieder geval al in 1615
10	korenmolen					kad_min_1832	op kaart van Van Berckenrode (1615) en Dou & Van Broeckhuysen (1647) aangegeven	mel/ntv	nt	begindatering: bestond al in de 16e eeuw (https://www.molendatabase.org/molendb.php?step=details&nummer=5429#)
11	watermolen					kad_min_1832	op kaart van Dou & Van Broeckhuysen (1647) aangegeven	mel/ntv	nt	begindatering: bestond in ieder geval in 1647
12	watermolen					kad_min_1832	watermolen, op kaart van Van Berckenrode (1615) molen weergegeven. Locatie echter niet exact	mel/ntv	nt	begindatering: bestond in ieder geval al in 1615
13	watermolen					kad_min_1832	op kaart van Van Berckenrode (1615) aangegeven	mel/ntv	nt	begindatering: bestond in ieder geval al in 1615
14	sluis					CHW	Goejanverwellesluis, overkluizing met boogbrug en sluis, 17e eeuw; gebouwd rijksmonument (nr. 14131)	ntv	ntl	17e eeuw
15	coupures					CHW	Hekendorpse Buurt coupures	ntm	ntl	19e eeuw
16	molen					kad_min_1832; CHW	molenplaats Bloklandse molen	ntv	ntl	17e eeuw
17	versterkt huis			6391		AMK; kad_min_1832	Huis te Vliet; AMK: terrein van zeer hoge archeologische waardebegrenzing AMK is onjuist. Als begrenzing is grens van beleidskaart 2015 gehanteerd	mel	nt	
18	eendenkooi					kad_min_1832		mel/nt	nt	ook op kaart Hattinga uit 1771 ingetekend
19	watermolen					kad_min_1832	op kaart van Van Berckenrode (1615) en Dou & Van Broeckhuysen (1647) aangegeven. Op eerste kaart 2 molens hier ingetekend	mel/nt	nt	begindatering: bestond in ieder geval al in 1615
20	watermolen					kad_min_1832	op kaart van Van Berckenrode (1615) aangegeven	mel/nt	nt	
21	huisplaats					archis	in 1970 zijn resten van bakstenen fundering van vermoedelijk een boerderij gevonden waarbij aardewerk tussen 1250 en 1500 dateert	melb	nt	
22	brug					archis	houten palen dwars op geul van een crevasse. Mogelijk een brug of constructie voor visvangst. Gezien aanwezigheid Romeins aardewerk, mogelijk te dateren in deze periode (ARCHIS-zaakidenft.nr.3197681100).	rom	me	
23	molen					Hattinga (1771); AHN4	Molen aangegeven op einde vd Boezem van Vliet en Dijkveld. Op AHN is hier een verhoging zichtbaar	mel/nt	nt	begindatering: in ieder geval ouder dan 1771.
24	eendenkooi					Hattinga (1771)	Vogelkoy aangegeven naast eendenkooi die ook op kadmin is ingetekend. Kaart van Hattinga niet geheel goed gegeorefereerd dus bij benadering	mel/nt	ntm	begindatering: in ieder geval ouder dan 1771.
25	molen					CHAT; beleidskaart 2015	wipmolen; voor 1615 gebouwd. in 1815 verdwenen	ntv	ntm	
26	molen					CHAT; beleidskaart 2015		mel/nt	nt	
27	molen					kaart Hoogheemraadschap van Rijnland 1687	bouwjaar voor 1670; sloopdatum is onbekend. Mogelijk voor 1832. Eind 19e eeuw locatie van stoomgemaal	ntv	ntm	
28	molen					kaart Floris Balthasar (1611)	op kaart weergegeven als 'Bosem Mole', oftewel boezemmolen	ntv	ntv	gebouwd voor 1611.
29	schans					CHW	werken bij Goejanverwellesluis	ntv	ntm	1672/1787

Bijlage 3. Vindplaatscatalogus

CatNr	CatNrSub	zaakidenti	archis2	Waar	provincie	gemeente	plaats	toponiem	complextype	beginperiode	eindperiode	x	coordina	y	coordina	ligging	meldingsda	Bron
1		3093928100	17301	Utrecht	Oudewater	Papekop	Papekop		Nietopgehoogde, individuele huisplaats	Late Middeleeuwen B	Nieuwe Tijd Midden	118640	451150	buiten	historische kern	23-06-70	ARCHIS 20210916	
2		2899748100	35290	Utrecht	Oudewater	Snelrewaard	Zuid-Linschoter Zandweg 44		complextype niet te bepalen	Late Middeleeuwen B	Nieuwe Tijd Vroeg	120800	450300	buiten	historische kern	01-01-99	ARCHIS 20210916	
3		2354892100	433339	Utrecht	Oudewater	Snelrewaard	Zuid-Linschoterzandweg 34		Bewoning (inclusief verdediging) onbepaald	Neolithicum	Bronstijd	121475	450195	buiten	historische kern	11-01-12	ARCHIS 20210916	
4		4707278100		Utrecht	Oudewater	Snelrewaard			complextype niet te bepalen	Late Middeleeuwen A	Nieuwe Tijd Midden	122201	449642	buiten	historische kern	21-01-15	ARCHIS 20210916	
5		3280957100	437537	Utrecht	Oudewater	Oudewater	Oude weg nr.4		complextype niet te bepalen	Nieuwe Tijd Vroeg	Nieuwe Tijd Midden	121741	448688	buiten	historische kern	11-06-13	ARCHIS 20210916	
6		2340440100	432576	Utrecht	Oudewater	Willeskop	Willeskop		akker / tuin	Late Middeleeuwen A	Nieuwe Tijd	121379	448394	buiten	historische kern	01-09-11	ARCHIS 20210916	
7		3197681100	402714	Utrecht	Oudewater	Oudewater	Polder Willeskop, Vaders Wens		complextype niet te bepalen	Romeinse Tijd	Middeleeuwen	121853	446915	buiten	historische kern	16-08-05	ARCHIS 20210916	
8		2214631100	418656	Utrecht	Oudewater	Oudewater	Reconstructie N228		Bewoning (inclusief verdediging) onbepaald	Late Middeleeuwen A	Nieuwe Tijd Laat	119401	447925	buiten	historische kern	10-09-08	ARCHIS 20210916	
9		2834355100	24637	Utrecht	Oudewater	Oudewater	Huis Te Vliet		kasteel	Late Middeleeuwen B	Late Middeleeuwen B	118580	447880	buiten	historische kern	01-01-99	ARCHIS 20210916	
10		2389317100	437885	Utrecht	Oudewater	Oudewater	Hekendorpse Buurt 55		complextype niet te bepalen	Late Middeleeuwen A	Nieuwe Tijd Laat	117437	447956	buiten	historische kern	16-11-12	ARCHIS 20210916	
11		4707148100		Utrecht	Oudewater	Hekendorp	Goejanverwelle		Bewoning (inclusief verdediging) onbepaald	Nieuwe Tijd Vroeg	Nieuwe Tijd Midden	115444	447521	buiten	historische kern	21-01-15	ARCHIS 20210916	
12		4707780100		Utrecht	Oudewater	Oudewater	De Hollandse IJssel		munitie (projectiel met patroon)	Nieuwe Tijd Laat	Nieuwe Tijd Laat	119308	448423	historische kern		13-11-14	ARCHIS 20210916	
13		4555679100		Utrecht	Oudewater	Oudewater	Papenhoef		Bewoning (inclusief verdediging) onbepaald	Nieuwe Tijd	Nieuwe Tijd	119302	448531	historische kern		24-07-17	ARCHIS 20210916	
14		3254494100	420764	Utrecht	Oudewater	Oudewater	hoek Lefebureplein/ van Veenendaalstraat		nederzetting met stedelijk karakter	Late Middeleeuwen B	Nieuwe Tijd Vroeg	119414	448637	historische kern		19-03-08	ARCHIS 20210916	
15		3254478100	420758	Utrecht	Oudewater	Oudewater	Van Veenendaalstraat		nederzetting met stedelijk karakter	Late Middeleeuwen B	Late Middeleeuwen B	119461	448694	historische kern		19-03-08	ARCHIS 20210916	
16		2191247100	418103	Utrecht	Oudewater	Oudewater	Plesmanplantsoen		nederzetting met stedelijk karakter	Nieuwe Tijd	Nieuwe Tijd	119543	448726	historische kern		13-03-08	ARCHIS 20210916	
17 a		2834347100	24635	Utrecht	Oudewater	Oudewater	Biezenpoortje - Goudsepoort		versterking onbepaald	Nieuwe Tijd Vroeg	Nieuwe Tijd Midden	119562	448713	historische kern		01-01-50	ARCHIS 20210916	
17 b		2834347100	24635	Utrecht	Oudewater	Oudewater	Biezenpoortje - Goudsepoort		(ring)walburg	Late Middeleeuwen B	Late Middeleeuwen B	119562	448713	historische kern		01-01-50	ARCHIS 20210916	
18		4706346100		Utrecht	Oudewater	Oudewater	Linschoterpoort		kasteel	Late Middeleeuwen B	Nieuwe Tijd Midden	119607	448673	historische kern		13-11-14	ARCHIS 20210916	
19		2325334100	429261	Utrecht	Oudewater	Oudewater	Zuid-Linschoterkade 1-2		kanaal	Late Middeleeuwen B	Nieuwe Tijd	119701	448676	historische kern		12-04-11	ARCHIS 20210916	
20		4557533100	0	Utrecht	Oudewater	Oudewater	Lange Burchwal 61		Bewoning (inclusief verdediging) onbepaald	Late Middeleeuwen B	Nieuwe Tijd Midden	119682	448545	historische kern		03-08-17	ARCHIS 20210916	
21		2388248100	439497	Utrecht	Oudewater	Oudewater	Wijngaardstraat 55		nederzetting met stedelijk karakter	Late Middeleeuwen	Nieuwe Tijd	119666	448528	historische kern		07-11-12	ARCHIS 20210916	
22		2270335100	428543	Utrecht	Oudewater	Oudewater	Oudewater, lange burghtwal 102 en 104		versterking onbepaald	Late Middeleeuwen	Nieuwe Tijd	119781	448452	historische kern		30-12-09	ARCHIS 20210916	
23		4706946100		Utrecht	Oudewater	Oudewater	Leeuweringerstraat		Bewoning (inclusief verdediging) onbepaald	Middeleeuwen	Nieuwe Tijd	119603	448551	historische kern		13-11-14	ARCHIS 20210916	
24		2267939100	439625	Utrecht	Oudewater	Oudewater	Sint Jansstraat		versterking onbepaald	Late Middeleeuwen B	Nieuwe Tijd	119874	448262	historische kern		07-12-09	ARCHIS 20210916	
25		4769721100	0	Utrecht	Oudewater	Oudewater	Oranje Bolwerck		nederzetting met stedelijk karakter	Late Middeleeuwen	Nieuwe Tijd	119883	448232	historische kern		28-01-20	ARCHIS 20210916	
26		4006092100	0	Utrecht	Oudewater	Oudewater	Wijngaardstraat Oudewater		nederzetting met stedelijk karakter	Late Middeleeuwen	Nieuwe Tijd	119793	448253	historische kern		30-06-16	ARCHIS 20210916	
27		4769721100	0	Utrecht	Oudewater	Oudewater	Oranje Bolwerck		nederzetting met stedelijk karakter	Late Middeleeuwen	Nieuwe Tijd	119853	448175	historische kern		28-01-20	ARCHIS 20210916	
28		4612256100		Utrecht	Oudewater	Oudewater	Kloosterstraat		nederzetting met stedelijk karakter	Late Middeleeuwen	Nieuwe Tijd	119745	448228	historische kern		05-06-18	ARCHIS 20210916	
29		2905116100	36117	Utrecht	Oudewater	Oudewater			nederzetting met stedelijk karakter	Late Middeleeuwen B	Nieuwe Tijd Laat	119740	448100	historische kern		01-01-92	ARCHIS 20210916	
30		2905108100	36116	Utrecht	Oudewater	Oudewater	Zuiderwal		nederzetting met stedelijk karakter	Late Middeleeuwen A	Nieuwe Tijd Laat	119730	448150	historische kern		01-01-92	ARCHIS 20210916	
31		4612256100		Utrecht	Oudewater	Oudewater	Kloosterstraat		nederzetting met stedelijk karakter	Late Middeleeuwen	Nieuwe Tijd	119682	448178	historische kern		05-06-18	ARCHIS 20210916	
32		2905092100	36115	Utrecht	Oudewater	Oudewater	Zuiderwal		nederzetting met stedelijk karakter	Late Middeleeuwen B	Late Middeleeuwen B	119670	448140	historische kern		01-01-92	ARCHIS 20210916	
33		2427151100		Utrecht	Oudewater	Oudewater			nederzetting met stedelijk karakter	Nieuwe Tijd	Nieuwe Tijd	119657	448232	historische kern		11-12-13	ARCHIS 20210916	
34		4612256100		Utrecht	Oudewater	Oudewater	Oost-IJsselkade		onbekend	onbekend	onbekend	119634	448165	historische kern		05-06-18	ARCHIS 20210916	
35		3106530100	24638	Utrecht	Oudewater	Oudewater	Gasplein		nederzetting met stedelijk karakter	Late Middeleeuwen B	Late Middeleeuwen B	119670	448140	historische kern		01-01-83	ARCHIS 20210916	
36		2905124100	36118	Utrecht	Oudewater	Oudewater	Zuiderwal		nederzetting met stedelijk karakter	Late Middeleeuwen	Nieuwe Tijd Laat	119700	448170	historische kern		01-01-92	ARCHIS 20210916	
37		4042980100		Utrecht	Oudewater	Oudewater	Schoolsteeg		nederzetting met stedelijk karakter	Nieuwe Tijd Vroeg	Nieuwe Tijd Midden	119680	448256	historische kern		19-04-17	ARCHIS 20210916	
38		4612256100		Utrecht	Oudewater	Oudewater	Havenstraat 2		nederzetting met stedelijk karakter	Late Middeleeuwen	Nieuwe Tijd	119658	448333	historische kern		05-06-18	ARCHIS 20210916	
39		4612256100		Utrecht	Oudewater	Oudewater	Oude Huijgensteeg		nederzetting met stedelijk karakter	Late Middeleeuwen	Nieuwe Tijd	119681	448351	historische kern		05-06-18	ARCHIS 20210916	
40		2103020100	405871	Utrecht	Oudewater	Oudewater	Marktstraat 37		nederzetting met stedelijk karakter	Late Middeleeuwen A	Nieuwe Tijd	119570	448365	historische kern		09-12-05	ARCHIS 20210916	
41		4582076100		Utrecht	Oudewater	Oudewater	Romeijnbrug		brug	Late Middeleeuwen	Nieuwe Tijd	119585	448279	historische kern		08-01-18	ARCHIS 20210916	
42		2834322100	24632	Utrecht	Oudewater	Oudewater	Nh-Kerk		kerk	Late Middeleeuwen A	Late Middeleeuwen B	119500	448350	historische kern		01-01-69	ARCHIS 20210916	
43		4708347100		Utrecht	Oudewater	Oudewater	Noorder Kerkstraat		complextype niet te bepalen	Vroege Middeleeuwen C	Vroege Middeleeuwen D	119513	448379	historische kern		13-11-14	ARCHIS 20210916	
44		4707991100		Utrecht	Oudewater	Oudewater	Rootstraat		complextype niet te bepalen	Nieuwe Tijd Vroeg	Nieuwe Tijd Midden	119543	448441	historische kern		13-11-14	ARCHIS 20210916	
45		4706679100		Utrecht	Oudewater	Oudewater	Rodezand		Begraving, onbepaald	Romeinse Tijd	Romeinse Tijd	119491	448425	historische kern		13-11-14	ARCHIS 20210916	
46		2146365100	436204	Utrecht	Oudewater	Oudewater	Rodezand 24		Bewoning (inclusief verdediging) onbepaald	Vroege Middeleeuwen B	Nieuwe Tijd Laat	119477	448453	historische kern		07-02-07	ARCHIS 20210916	
47		2165562100	424258	Utrecht	Oudewater	Oudewater			brug	Late Middeleeuwen	Nieuwe Tijd	119558	448247	historische kern		06-08-07	ARCHIS 20210916	
48 a		2049692100	57094	Utrecht	Oudewater	Oudewater			Scheepvaart onbepaald	Nieuwe Tijd Laat	Nieuwe Tijd Laat	119425	448275	historische kern		25-06-04	ARCHIS 20210916	
48 b		2049692100	57094	Utrecht	Oudewater	Oudewater			Bewoning (inclusief verdediging) onbepaald	Nieuwe Tijd Vroeg	Nieuwe Tijd Laat	119425	448275	historische kern		25-06-04	ARCHIS 20210916	
49		2905084100	36114	Utrecht	Oudewater	Oudewater	Hotel Seelt		complextype niet te bepalen	Vroege Middeleeuwen D	Late Middeleeuwen A	119520	448160	historische kern		01-01-99	ARCHIS 20210916	
50		4726450100		Utrecht	Oudewater	Oudewater	IJsselvere 17-19		gracht	Nieuwe Tijd	Nieuwe Tijd	119487	448140	historische kern		06-08-19	ARCHIS 20210916	
51		2371553100	442993	Utrecht	Oudewater	Oudewater	Molenwal		versterking onbepaald	Romeinse Tijd	Nieuwe Tijd	119590	448071	historische kern		11-06-12	ARCHIS 20210916	